ప్రథమ ముద్రణము—విజయ [illegible]
సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తవి.
వెల : ప్రతి 1 కి రూ. 1-4-0.

ఈ గ్రంథకర్త [illegible] కృతులు

శ్రీచందమాల ([illegible]
ముద్రణము—ఆంధ్ర — [illegible]
సత్యపరీక్షలకు [illegible] ([illegible]) . [illegible] 2-0-0
సుభాషిత రత్నమాల ([illegible]) . .. 0-6-0
శ్రీరామ—లక్ష్మణ [illegible] ([illegible]) 0-6-0
ఆంధ్ర పాండవగీతలు ([illegible]) ... ,, 0-6-0
[illegible] ([illegible]
శ్లోక సహితము) 3-0-0
ధర్మ విమర్శనము (గద్యము) .. ,, 1-0-0
భక్తకల్ప శతకము (సీసములు) . .. 0-8-0
[illegible] బోధినీ శతకము ([illegible]) 0-3-0
భక్తవత్సల శతకము (ఏకప్రాస [illegible]) ,, 0-[illegible]-0
శేష [illegible] (సాంఘిక, [illegible]
[illegible] పద్యగేయములు) సంపుటము : 1 1-4-0
శేష [illegible] (ఖండ కావ్యములు) సంపుటము : 2 .. 1-4-0

అచ్చులో నున్న గ్రంథములు

విష్ణుమహా[illegible] ([illegible])
మహేశమాల (సంస్కృత శ్లోకములు)
పద్య ప్రాభృతకము ([illegible]
చిత్రహేలా కావ్యము (పద్యములు)
[illegible] వాఙ్మయము (మొదటి సంపుటము)
శేష [illegible] (సంపుటము : 3)

ప్రతులకు :
డా॥ వేమవరపు వెంకటకృష్ణ శర్మ,
[illegible], [illegible] మద్రాసు-7.

ఆజ్ఞాపాలనము

'కుంద'ను, 'భామిని', నముడల
యందుం 'దాలిసోనలం' బ్రియాత్మజల, న్నా
కిందిర, ధర, గీతలం బతె
సుందరుల నొసగె తౌర, సుదతులం గాఁగన్ ॥

మలికొమారిత్త, 'సోనల', మాన్యతిముఁడు,
సూరిజన ప్రౌఢజుండు, నా పెరియతఁడు,
సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల వాక్పతి, సజ్జనుండు,
సరిపి, మునుకాల శ్రీపతిశాస్త్రి కిమ్ము ॥

వేసముగని దాసరిపసి
యీసున నన్నుఁగఁ దలంప, కలువేలుప, నా
శాసన మొనరింపుము, తలఁ
బూసరిమొను వ్రాల్చి, దానఁ బొసఁగు శుభంబుల్ ॥

మోసఁగిన నొకింత యుండుట కలుగుఁ గాదు,
కుసికపకు మంటేఁ, గాన వికుసనముఁగాదు,
కను మొసిచి యనుభవించితిఁ, గల్ల గాదు,
పడకను లేచి, సమాధియు, భ్రమయో, మాయొ

శ్రీపతి మూలనింగకు దరిద్రదశావశు, సుబ్బరామయా
ఖ్యాపచిత ద్విజాత్మజు, నుదారు, స్వమంకృషిలబ్ధవిద్వాద
ధ్యాపకసత్పదుం, మహాత్తాచరణు, న్నగుణాంచితున్
హితున్
శ్రీపతిశాస్త్రిఁ బ్రీతి గొసరింతి నకాముఁడనై కృతీశ్వరున్ ॥

విషయసూచిక

—— ο ——

[illegible] :— 80 వ — పుట : 16 వ — [illegible] :—)
[illegible]

పరిచయ వాక్యములు

'విద్వాన్' పట్టభద్రులు, ఆంధ్రకవితాగానకులు, బహుళాంధ్ర గ్రంథకర్తలు, కీర్తిశేషులవ్యాపకులు — నైన శ్రీ వేదము వేంకట కృష్ణశర్మగారు, తాము వివిధసందర్భములందు రచించి, ఆయాపత్రికలలోఁ బ్రచురించిన కవితాఖండికలను 'శేషసౌరభము' — అను పేర గ్రంథరూపమున వెలయించుచున్నారు. ఈగ్రంథమును శ్రీవారు మూఁడు భాగములుగా విభజించి, 'సుమనోహరము' — అని పేరు పెట్టియున్నారు. అందు ఇది రెండవది.

ఇందు సమాహారములు కావ్యఖండములు ఉన్నవి. వానిలోఁ బ్రసక్తము లయిన వస్తువులఁ గూర్చి కొంత పాఠకులకు పరిచయ మొనర్చుట అవసరము గాకపోదు.

ఈ సమాహారములలో మొదటిది 'శ్రీ వేంకటేశ్వరసుప్రభాతము.' శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి శ్రీ వేంకటకృష్ణశర్మగారి యిష్టదైవము. శ్రీ శాస్త్రి గారు (శ్రీ వేంకటేశ్వర) 'దేవునికడప' — గ్రామగర్భితమైన కడప మండలమునందే తామెల్లనికి మున పలువత్సరములు గడపినవారు. 'కవిత్వాగ కవి' — 'కుసుమమాల' నిను, 'జగన్నాథపండితరాయల' — 'భామినీ విలాసము' నకును తెనుఁగుసేసిన ఆంధ్రీకరణములను — శ్రీ వేంకటేశ్వర స్వామికి కృతియిచ్చినవారు. అట్టివారు తమయిలువేల్పగు శ్రీ వేంకటేశ్వర స్వామివారికి సౌఖ్యాతిశయము, ఈకావ్యఖండమూలముగా సుప్రభాతసేవ చేయుచున్నారు. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి 'సుప్రభాతసేవ' యను సేవన మొకటి, పదునాల్గవ శతాబ్దమునఁ గలిగిన తాళ్ళపాకము పెదతిరుమ లాచార్య ప్రణీతము — ఈనాఁటికే ఆంధ్రసారస్వతమునఁ గలదు. కాని వస్తువిషయమునఁ దానికిని దీనికిని పోలిక అంతగా లేదు. శ్రీ శర్మగారిదియు ననువాదము.

రెండవ ఖండకావ్యము 'శ్రీస్తుతి'. 'సుప్రభాతము'న ముప్పది పద్యములుండగా, ఇం దిరువది మూఁడున్నవి. ఇదియు ననువాదమే. విషయము విష్ణుపురాణమునందలి ప్రథమాంశములోని తొమ్మిదవయధ్యాయమునుండి గ్రహింపఁబడినది. దుర్వాసమహర్షి శాపముచేఁ బదభ్రష్టుఁడైన యింద్రుఁడు, సాగరసంభూతయగు శ్రీదేవిని స్తోత్రమొనర్చి, యథాపూర్వ పదప్రభావమునఁ

త్రిలోకాధిపత్యము వదసినట్లు — పరాశరులు మైత్రేయునకుఁ జెప్పిన కథా సందర్భములోనిది — ఈ 'శ్రీస్తుతి.' ఇది తొలినుడి సంజలవేళలఁ జదువఁ దగినది. అగస్త్యుఁడు కొల్లాపురి లక్ష్మిని స్తుతించుచు, చెప్పినట్లున్న కాశీ ఖండములోని :—

ఉ॥ పండితుఁ డౌతిఁ, డాతఁడు ప్రభావసమగ్రుఁ, డతండు శూరుఁ, డా
తండు వివేకి, యాతఁడు వదాన్యుఁ, డతండు మహాకులీనుఁ, డా
తండు కళావిదుం, డతఁడు ధన్యుఁ, డతండు మనోజ్ఞమూర్తి, యె
వ్వండు భవత్కృపాకలనవైభవలక్ష్మికిఁ బాత్ర మగునా !॥

అనుపద్యమునకు, 'శ్రీస్తుతి' లోని :—

దేవి ! నీ కడగంట సంభావితుండె
మాన్యుఁడును, గుణవంతుఁడు, ధన్యతముఁడు,
సత్కులప్రసూతుఁడు, బుద్ధిశాలి, మిగుల
శూరుఁ డన్నఁ దలమించిన పూరుషుండు ॥

అనుపద్యము సాదృశ్యనిబంధన గలది.

'శ్రీస్తుతి' — తరువాతిది 'సౌందర్యలహరి' — అది యిరువది రెండు పద్యములది. ఇదియు ననువాదము. శ్రీశంకరులవారి ప్రశస్త స్తవరత్నములలో నిది యొకటి. సంస్కృతసౌందర్యలహరిలో నూఱు శ్లోకము లున్నవి. శ్రీ మధిర సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు 'సౌందర్యలహరి' ని పూర్తిగా తెనిఁగించి ప్రచురించియున్నారు. శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు గాక, ఆధునికులలో శ్రీపాదభూషి గోపాలాచార్యులును తెనుఁగుటీకావ్యాఖ్యలతో వ్రాసియున్నారు; కాని, మూలమునకిది యంత సరిపోలినది కాదు. శ్రీ పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు పదిశ్లోకములకు లోపుగ నాంధ్రీకరించి, ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధమునఁ బ్రచురించిరి. ఈగ్రంథమున శ్రీశాస్త్రిగారు ఇరువది రెండు శ్లోకములను మాత్ర మనువదించి యున్నారు. మచ్చున కొకపద్యము:—

చ॥ శరదమృతాంశు కాంతివయి, చంద్రికతోఁ బొసంగు చూపవై,
వర, మభయంబు, పుస్తకము స్ఫాటికమాలయుఁ దాల్చి చేతులన్,
బొగడెదు నిన్ను, సత్కవులు పల్కుల మిక్కిలిఁ గాంత్రు గాదె, తా
త్తారిమను గోస్తనీమధుప యోమృగనాభుల నవ్యవాక్కులన్ ॥

శ్రీవేంకటేశ్వరుని ‘సుప్రభాతము’ వినిపించి, ఆమీఁద ‘శ్రీస్తుతి’ చేయించి, ఆపైని ‘సౌందర్యలహరి’ — ని ప్రవహింపఁజేసి, పిమ్మట శ్రీశర్మగారు పాఠకులను ‘పూవులతోఁటకుఁ’ గొనిపోవుచున్నారు. — ఈ ‘మధుకోశము’ — లోని స్వతంత్రరచనములలో ఇది మొదటిది. ఇందు శ్రీవారు మనకుఁ బ్రదర్శించినవి :— ‘పడినపూవుల విరసనివాసన లవరు పూవులతోఁట ;’ — ‘పూలువాడిన సొగసువిడని మేలిపూవులతోఁట ;’ ‘భోగులును యోగులును తలలవహించు పూవులుగలతోఁట.’ — ఆ భాణకము అంతకష్టము లేకుండఁగనే అవగతమగుచున్నది.

పూలతోఁటకుఁ బిమ్మట పాఠకప్రేక్షకులకు — కవిగారు ‘మేటూరు ఆనకట్ట’ను ప్రత్యక్షము చేయుచున్నారు. ఈ కావ్యఖండములోని పద్యము లెనిమిటిలో ఐదుసీసములు. శ్రీవారు వానిని యమకాదిగమకములతో సుచ్ఛటఁగ నడిపియున్నారు.

‘ఏకాంతసేవ’ — యిందలి ఆఱవఖండము. ఇందు రాధాకృష్ణుల ప్రణయమునఁగల అంతరార్థము సులలితవాక్కులతోఁ జెప్పఁబడినది. సతి, ప్రాణేశు వర్తించునది సంయోగమేకాని, అన్యము కాదని, ఈ ఖండకావ్యమున ఏకాంతసేవాంచితయగు రాధాదేవి ఇట్లు పలుకుచున్నది :—

గీ॥ ఐహిక మహాసుఖములొల్ల, నాయువొల్ల,
సద్యశంబొల్ల, గూఢాతిశయమునొల్ల,
సర్వసామ్రాజ్యమేనొల్ల, స్వర్గమొల్ల
నేను గోరున దొక్కటే నిర్మలాత్మ ! ॥

‘ఏకాంతసేవ’ కు వెనుకటి ఖండకావ్యము పదునాలుగు పద్యములు గల ‘ప్రియలేఖ’ యనునది. శకుంతల దుష్యంతునకు వ్రాసిన లేఖార్థము లిందుఁగలవు.

అనంతరము రెండు ‘ఉపాలంభ’ — కృతులు నిలుచున్నవి. మొదటిది ‘కన్యోపాలంభము.’ — ఇది ‘కనిగా !’ — అను సంబుద్ధితోఁ బ్రారంభమగుచున్నది. ‘ఒకీ జడా ! — మంచా ! — బడవా ! నీచా ! — తొత్తా ! — తుంటా ! —’ మున్నగు సంబుద్ధులు ఇందలి పద్యములలో నిండారి, మెండుకొనియుండి పాఠకులకు ఆమోదము సాధింపఁ జాలియున్నవి.

ఇక [illegible]ములలోని యీ [illegible] 'ము[illegible]పాలంభము' కొండవది. కుముక్షే[illegible]గ్రామము నా[illegible] అ[illegible] [illegible]పక్షమును వహించి పాండవులతో [illegible]. పాండవ [illegible] వ్యాసుఁడు రచించిన సంస్కృత[illegible]ములు తెలుఁగున [illegible] నన్నయభట్టా రకుఁడును పాండవపక్షపాతముచే [illegible]. [illegible], తనకృతిపతిని పాండవవంశాంకురముగా [illegible]. నా[illegible] [illegible] అప్రహ్యాదయము పాండవాభిమానమును సంతరించుకొన్నది. [illegible] [illegible] వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి యున్నగు [illegible], '[illegible]' — మొద లగు గ్రంథములును, — [illegible] [illegible] ఈనాఁటి ఆంధ్రుల [illegible] కలుగింపఁ బ్రయత్నించినవి. [illegible] [illegible] శ్రీశర్మ గారును పాండవపక్షపాతమున్కై [illegible] [illegible]. 'ము[illegible] సంపద' — అను నాను[illegible] [illegible] 'ము[illegible]డా!' — అనియు, 'మహాత్మ' — అనియు [illegible] [illegible]చితము కావని కొందఱయిన అనుకొనకపోరు.

ఈపాలంభరచనములను [illegible] [illegible] [illegible] ఈ [illegible] కోశమునఁ జేర్పఁబడినవి. అందు [illegible] '[illegible]పామిసా.'

'పిచ్చిపామిసా' నాటక[illegible]. [illegible] [illegible]కావ్యములుగా రచియించిన ఆధునికులలో [illegible] [illegible] [illegible]. '[illegible] తరణము' — మున్నగు [illegible] [illegible] సుప్రసిద్ధములు. ప్రాయికముగా, నాటకరచనములను [illegible] ప్రస్తరించిరి. శ్రీశర్మగారును అట్లే 'పిచ్చిపామిసా' [illegible] [illegible] సాగించిరి. ఈగాథ వీరబలవినోదములలోనిది. [illegible] [illegible] [illegible]ములూనును [illegible] త్యాగముగ విలసిల్లుచున్నది.

దీని తరువాతిది నీతికథ '[illegible]' — [illegible] [illegible]. ఇందలి పాత్రలు :— ఈఁగ : సాలీఁడు.— [illegible] [illegible]చక్రత్రి, [illegible] నాజీయము, పంచతంత్రము, హితోపదేశ[illegible] — [illegible] కావ్యములలోని గాథలను తలపింపఁజేయును, నీతిగర్భితము[illegible] [illegible]పమున నడచి నది. 'పిచ్చిపామిసా' — '[illegible]' [illegible] శ్రీశర్మగారి వాక్కు లవితర్క[illegible] పెర్గొనఁదగియున్నది. [illegible] [illegible] విద్యార్థులుగూడ ఈగాథలను స్వయముగఁ జదివి, యతిసులభముగ [illegible]నుచేసికొనఁగలరు.

ఈ గ్రంథములోని ‘[illegible]’ — అనుభూతికావ్య మొక బృహ త్ప్ర[illegible]. శ్రీ రాయసము వేంకటశివుడుగారి గద్యరచనకు కిది పద్యరూపము. ‘గృహలక్ష్మి’ సంచికలలో ప్రకటితము.

తరువాతి కావ్యఖండము ‘[illegible]’ మున్నగునవి. ఇవి పదునొకండు పద్యముల పసందయిన రచనము. ఆంధ్రకవి యొనరించిన ‘బాలచంద్రుడా’ యనుదమునకు [illegible]. — తల్లి [illegible] [illegible] [illegible] ఇదలి [illegible] ఆంధ్రదేశమును ‘[illegible]గ్రహసౌక [illegible]గేహా’ — మన్నారు శ్రీశర్మగారు. [illegible] రచనమే యొక ప్రజల నివర్ణనీయమైనది.

కట్టకడపటిదియు బహునాణ్యవతియు నగు ‘[illegible]’ యనిని విషయమును [illegible] [illegible]. ఆంధ్రభాషలో [illegible] వస్తువు [illegible] పెట్టుటకు గాను [illegible] కవివరులను [illegible] కవిగా [illegible] పద్యములు హాస్యజనకములుగ నున్నవి. చూడుడు :—

సీ॥ [illegible] [illegible] తెల్లంబు
　　　[illegible], [illegible] నడుమ [illegible],
[illegible] [illegible]
　　　[illegible], [illegible] ప్రజలయొద్ద,
[illegible], [illegible],
　　　[illegible] సభ్యసమ
సంగీత [illegible] [illegible]
　　　[illegible] [illegible]

నెల్లయిక [illegible] యేమ్మవేల ?
పద్దెములతోన [illegible] పాడుగాను ’—

ఇట్టి కవులు ధనము ‘మొదలు’ — భిక్షించి తెచ్చికొనియెదు రక్షణపూర్వ[illegible]’ — అని, ఇట్టి కవులు ‘చకచక చెప్పెదు కొకిబికియల్లిక’ — పద్యములు, — ‘తుకిడాపద్యము’ అని శ్రీశర్మగారు వివరించినారు. ఈకవుల ‘[illegible]తగట్టి’ పదముల — ‘[illegible]ముడు’ పదముల సృష్టిని ఒక సీసమున కెక్కించి శ్రీశర్మగారు ఇట్లనుచున్నారు:

ఉ॥ ‘ పెండ్లిముక్కల పట్టరాణియు, పెంపుడుబంకి సహాయముల్,
మొండి సంఘము, ముట్టుపల్లపు మోటుదాయల కయ్యముల్,
గుండెఁ గాల్చెడు పాకనూయి చవిగొల్పునట్టి రసంబులున్ ’ —

....

“ పొట్టఁ బొడిచిన ముక్కు తీవట్టివాని
తెల్గు భాషామహాదేవి నేఁడు పంపఁ
‘ గవ్వు ’ మని లేచి యురుకుంచు కాలుమోపఁ
గోవిదుండు కవి లనాటి సిగ్గులుఁ గేటు ! ”

ఇట్టి ‘ హెచ్చరిక ’ — చమత్కారముగ నుండుటయే గాక, శ్రీ శర్మ గారి ఆంధ్రభాషాభిమానమును సువ్యక్తము చేయుచున్నది.

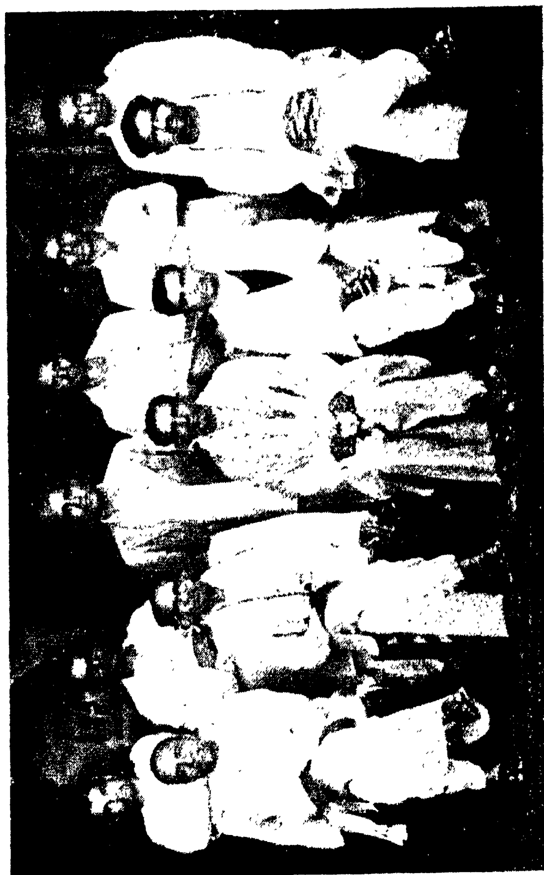
పదునాలుగు పేజీలకు మించని నాటికయందు కామోదము గూర్చి పద్యములో ‘ దేవసేనల ’ తో ప్రారంభము — ఈనాటి సొంతమందలి కవిత — ‘ సర్టిఫికేట్ ’ — ‘ రిజర్వేషను ’ — మున్నగు నన్యభాషాపదములతో — ‘ వణిజులకు వేశ్యలకు మద్యపానులకును మాటనిలుకడ దబ్బఱ ’ — ‘ ఎట్టి సాధ్వులకును బుట్టినయింట్లను పెద్దకాలమునికి పెద్దతిగదు ’ — వంటి ఆర్యోక్తులతో — ‘ ఆస్తి నాస్తి నాలుకమును ’ — వంటి సామెతలతో — ‘ తాతలకు దగ్గుచేయ్యట ’ — వంటి జాతీయములతోఁ జాలసొంపుగ నడచుచున్నది. ప్రత్యేకముగ ‘ సాగరంబు ’ — అట్టి కాలోక్తులను, దేశ్యములను వెన్నిచ్చు. నేనిక జనహృదయరంజకమగు ఈ పుస్తకపు పరిచయ వాక్యములను ముగింపఁగా — యిమ్మయి కవిత్వమునుండు మిప్పుడు వచించిన —

ఉ॥ “ పూర్వకవీంద్రులు రాయలు పూనిక నిర్వహించినారుగొల్వు, ని
ర్వాణి, నిక్కవీంద్రులు పురాతనకవీంద్రులకంటెఁ దక్కువే ?
యెవ్వని నేఁటి నాయకుం డియ్యమొ ? — నేఁడును రాజ్యమున్నయాఁ
బూర్వపు మువ్వురు పోలిన మాన్యకవుల కేదాకొ ? ” ॥

అను పద్యము పఠింపఁదగును.

మద్రాసు }
25-4-'53 }

ఆంధ్ర శేషగిరిరావు (బి.ఎ.).

రాష్ట్రీయోపాధ్యాయ పండిత పరిషదుపసంఘము.

చిత్తూరు మండలము (పంచమవార్షికోత్సవము : తిరుపతి).

21—12—1952 - ఆదివారము.

[illegible]

శ్రీ వేంకటేశ్వర

సుప్రభాతము

కౌసల్యా సుప్రజ! రా
మా! సరవిఁ వేఁగుఁబోక యడరెడు, లెమ్మా!
వేసరక; పురుష శార్దూ
లా! సలుపఁగవలయు, దైవ, మాహ్నికము, ప్రభూ! ॥ ౧

లెమ్ము, గరుడధ్వజ! లెమ్ము, గోవింద!
లెమ్ము, శ్రీశ! భువనాళికి శుభం బిమ్ము! ॥ ౨

సర్వజగదంబ! విష్ణు వక్షస్స్థలమునఁ
ద్రిమ్మరిల్లు మనోహర దివ్యమూర్తి!
శ్రితజనేష్టదశీల! యో సిరులతల్లి!
సుప్రభాతము, వేంకటేశుని నెలంత! ॥ ౩

తెల్లఁదామర కనులొప్పు దేవి! వికసి
తాస్య శశిమండలా! విధీశామరేంద్ర
భామినీ పూజిత! వృషాద్రిపతి వధూటి!
సుప్రభాతము, నీకగుఁ జుమి, దయాబ్ధి! ॥ ౪

అత్రి మున్నగు సప్త సంయములు, సంధ్య
వార్చి, సొంపాఱు వినువాక పంకజములఁ
దెచ్చి, నీపాదయుగిఁ గొల్వ వచ్చి రిదిగో!
సుప్రభాతము, శేషశైల ప్రభుండ! ॥ ౫

శర్వ విధిషణ్ముఖేంద్రాది సర్వ సురలు
త్వత్త్రివిక్రమ ముఖ్య కథల నుతించి,
ఇల బృహస్పతి దిన శుద్ధి పలికె నీకు
సుప్రభాతము, వేంకటేశ ప్రభుండ! ॥ ౬

అరవిరియు తమ్మిపూలఁ గొబ్బరియుఁ బోఁక
మున్నగు ద్రుమాల నలరుఁ బూఁబొత్తులఁ గల
కమ్మవాసనతోఁ బిల్లగాలి వీచె
సుప్రభాతము, వేంకటేశ ప్రభుండ! ॥ ౭

లలిత పంజరవాసి లీలాశుకములు
గనుఁగవ న్విప్పి పాత్రలఁ గడమవడిన
పాసె, మరఁటిపండ్లను దిని పలికె లీల
సుప్రభాతము, శేషశైలప్రభుండ! ॥ ౮

నీ కొతంత్రుల మ్రోఁత యింపితి మొనర్పఁ
జారురమ్యము మిగుల భాషాసమగ్ర
మజసుతుం డాలపించె నీ యనఘచరిత
సుప్రభాతము, శేషశైల ప్రభుండ! ॥ ౯

తుమ్మెదలచాలు పూఁదేనెతోఁడి రొదల
గీతములు పాడి నినుఁ గొల్వఁ గేవ సరసి
వనరుహోదరములనుండి బయలువెడలె,
సుప్రభాతము, వేంకటేశప్రభుండ! ॥ ౧౦

తరుణీగణ మాలమందలఁ బెరుఁగుఁ జిలుకఁ
గవ్వముల తీవ్రఘోషలఁ గడవ లసము
కలహాముం బూనెఁ గినుకదిక్కులును దాము
సుప్రభాతము, శేషశైల ప్రభుండ ! ॥ ౧౧

ఇనుని చెలులైన తామరలను నసించు
నళినితతులు గల్గ శోభ నిజాంగకాంతి
ననుప భేరీరవమువోలె ధ్వని యొనర్చ
సుప్రభాతము శేషశైల ప్రభుండ ! ౧౨

శ్రీకర !, యభీష్ట వరద !, త్రిలోకబంధు !,
శ్రీకిఁ డెంక !, ప్రపంచైక కృపకు సింధు !,
శ్రీ మహాదేవి వసదురః స్స్థితమూర్తి !,
సుప్రభాతము, వేంకటేశ ప్రభుండ ! ॥ ౧౩

స్వామి పుష్కరిణి మునింగి, సదమలాంగు
లై, శివాజసనందనాద్యయనిరీక్షు
లమరి రెదె, ద్వారమున వేత్రహతశిరులయి,
సుప్రభాతము, వేంకటాద్రి ప్రభుండ ! ॥ ౧౪

శేషగిరి, నారాయణ శిఖరి, వృషభ
ధరము, వేంకటశైలము, గరుడనగము,
వృష కుధర మని నీవాస వేశ్మముండ్రు,
సుప్రభాతము, వేంకటాద్రి ప్రభుండ ! ॥ ౧౫

హరుఁడు, సురపతి, యనలుఁడు, యముఁడు, నిరృతి,
వరుణుఁ, డనిలుఁడు, ధనదుఁడు, శిరములందు
నంజలులు సేర్చి సేవార్థులై నిలిచిరి
సుప్రభాతము, వేంకటేశ ప్రభుండ ! ॥ ౧౬

ద్విజసమితిరాజ, మృగరాజ, భుజగరాజ
దంతిరా, జాశ్వరాజులు, దమతిమ యధి
కార మహిమలు దాఁడులఁ గోరి రిదిగో !
సుప్రభాతము, వేంకటేశప్రభుండ ! ॥ ౧౭

సూర్య, శశి, భౌమ, బుధ, గురు, శుక్ర, శౌరి
రాహు, కే, త్వమర పరిషత్ప్రముఖులెల్ల
దాసదాసానుదాసు లెత్తజిని, నీకు
సుప్రభాతము, వేంకటేశ ప్రభుండ ! ॥ ౧౮

త్వత్పదరజంబు శిరమునఁ దాల్చువారు
స్వర్గ మపవర్గ మొల్లని సాధుమతులు,
కల్ప తరువును బొందుటఁ గలఁతఁ గనిరి
సుప్రభాతము వేంకటేశ ప్రభుండ ! ॥ ౧౯

స్వర్గ మపవర్గ పద మంది పరఁగు మర్త్యు,
లరయఁ గోరి భవద్గోపురాగ్రశిఖర
ముల, మనుజలోకమునఁ బుట్ట బుద్ధి నెంత్రు
సుప్రభాతము వేంకటేశ ప్రభుండ ! ॥ ౨౦

శ్రీ ధరానాయక! దయాద్యుచితగుణగణ
రసవనధి! జగదేకశరణ్య మూర్తి!
శ్రీకర! యనంత గరుడాది సేవితపద!
సుప్రభాతము, వేంకటేశ ప్రభుండ! ॥ ౨౧

అంబురుహనాభ! పురుషోత్తమా! రమేశ!
వాసుదేవ! వికుంఠ! శ్రీవత్స చిహ్న!
ఆర్తకల్పక! చక్రి! జనార్దన! హరి!
సుప్రభాతము, వేంకటేశ ప్రభుండ! ॥ ౨౨

సుమశరుని గర్వమడఁచెడు సొగసుకాఁడ!
చెలుల చనుఁదమ్మి మోసు లీక్షించువాఁడ!
రమ్య విమలగుణాళిఁ బేర్వడయువాఁడ!
సుప్రభాతము వేంకటేశ ప్రభుండ! ॥ ౨౩

ఝష, కమఠ, కోల, నరమృగేశ, వటు, పరశు
రామ, రామ, ముసలి, యదుప్రవర, కల్కి—
రూపముల్గొని లోకముల్ ప్రోచు దేవ!,
సుప్రభాతము, వేంకటేశప్రభుండ! ॥ ౨౪

పూజ్య మేలాలనంగ కస్తూరగంధి
విలసితము పైఁడిగిండ్ల నింపిన సురనది
జలముఁ గొని, వైష్ణవోత్తముల్ నిలిచిరదిగో,
సుప్రభాతము వేంకటేశ ప్రభుండ! ॥ ౨౫

భానుఁ డుదయించె, వికసించెఁ బద్మవితతి
విహగ రుతములు దిక్కులఁ బిక్కటిల్లె
సతత మద్ధిత శుభులు వైష్ణవులు వసతి
వేఁచిరిదె, వేంకటా! నీకు వేఁకువయ్యె! ॥ ౨౬

సలిగిన మున్నగు సురలు, సనందనాది
సాధువులు, యోగివరులు ప్రశస్తవస్తు
హస్తులయి నిల్చిరిదె, నీగృహాంతికమున,
సుప్రభాతము, వేంకటేశప్రభుండ! ॥ ౨౭

శ్రీరమావాస! నిరవద్యహారి సుగుణ
శరధి! సంసారసాగరోత్తరణ ముఖ్య
సేతు! వేదాంతవేద్య! భక్తాళిభోగ్య!
సుప్రభాతము, వేంకటేశ ప్రభుండ! ॥ ౨౮

భక్తి నీవృషాద్రిప సుప్రభాత మెవ్వ
రనుదినము వేఁకువఁ బఠింతు, రట్టివారి
కంగభాజమును, బరార్థ, మతి సులభము,
నైనప్రజ్ఞాధికత స్మృతి యనిశ మొసఁగు ॥ ౨౯

శ్రీవేదము వేంకటకృ
ష్ణావిష్కృత నాముఁడను, బుధారాధకుఁడన్
నీ విమల సుప్రభాతం
బే విరచించితిని, వేంకటేశ్వర! కొనుమా! ॥ 30

(త్రిలింగ—ఆగస్టు 26, — 1952)

శ్రీస్తుతి

ఇంద్రుఁడు :—

అఖిల జగముల తల్లి, క్షీరాబ్ధి తనయ,
వికచ పద్మాయతాక్షి, శ్రీ విష్ణుదేవు
వరవిశాల వక్షస్స్థలావాస, యైన
శ్రీమహాదేవికే నమస్కృతు లొనర్తు ॥ ౧

పద్మాలయః, బద్మకరన్,
బద్మదళనిభాయతాక్షిఁ, బద్మానన, శ్రీ
పద్మాసన, నిర్జరవర
సద్మ వినుతఁ, బద్మనాభుసతి నేఁ దెలతున్ ॥ ౨

పావని! సిద్ధియు, స్వధయును
నీవే; స్వాహా, సుధ, సంధ్య నీవే, ప్రభయున్
నీవే, ఱేఁబవళులు మతి
నీవే, భూతియును శ్రద్ధ నీవే చదువున్ ॥ 3

అంబ! మంగళకారిణి! యమరవినుత!
ఘనవిముక్తిఫల ప్రదాయిని! పవిత్ర
యజ్ఞవిద్య, మహావిద్య, యాత్మవిద్య
గుహ్యవిద్యయు నీవ, యగుదువు కాదె! ॥ ౪

ప్రాంచి తాన్వీక్షికీ త్రయీ వార్త లీవ
రాజనీతియు నీవ, యీయోజ, సకల
జగమునందు సౌమ్యాసౌమ్యచతురరూప
ములను నింపి యెసంగు, దెప్పుడును, దేవి! ౫

దేవి! యల గదాధరుఁడగు దేవదేవు
సర్వయజ్ఞమయము, యోగిజనవిచింత్య
మయిన తనువున నీవుగాకన్య లెట్టు
లధివసింత్రందులకు నీవ యర్హవమ్మ ౬

తల్లి! నీవు త్యజింపఁగ
ముల్లోకములు వినష్టముం గనఁ, గడలిఁ
జిల్లల నవతరించి, మ
హోల్లాసము వెలయఁ, జేసి తుద్ధరణమ్ముఁ ॥ ౭

పూజ్యురాల! భవత్కృపా పూర్ణదృష్టిఁ
దవులుమాత్రాన దారాసుతప్రకరము
భవనహితజనధనధాన్య నివహములును
దప్పక లభించు నరులకుఁ దత్క్షణంబ ॥ ౮

దేవీ! దేహారోగ్య మ
హావిభ వైశ్వర్య శత్రుహాని, సమస్తా
ఖ్యావళి త్వత్కరుణా దృ
గ్భావునకుం దుర్లభములు గావు గదమ్మా ॥ ౯

శ్రీస్తుతి

దేవి! జగముల తల్లివి
యీవు; విధి నాదేవదేవుఁడే తండ్రియగుట
ఈ విధిఁ జరాచరాత్మక
మై వెలయు ప్రపంచమందు వ్యాప్తులు నీగతి! ౧౧

సర్వపావని! మాంబోక, సమునుగాని,
మూఁడు గోష్ఠముఁగాని క్షేత్రమునుగాని,
పరిజనముఁగాని, మేయుఁగాని, వధువుఁగాని
వదల కనిశము రక్షింపు, సదయహృదయ!॥ ౧౨

విష్ణువక్షస్స్థలావాస! విడువకుండ,
మానసుతుల, మాంత్రుల, ఋషుల, భాసమాన
బహుళాఖ్యభూషణముల నెప్డుఁ బాయకుండఁ
గరుణ రక్షించుచుండుమా! కన్నతల్లి!॥ ౧౩

అమలా! శ్రీకృష్ణుఁ గోరిన జ
నములెల్ల ఋద్ధిని మానసతమ సుశీల
స్మృతి స్వభావమాది గు
ణముల విడఁజాల్లరు సతాజనరక్షా!॥ ౧౪

ఎందులకుఁ గనిక మాలిన
సందయయిన నీ కటాక్షభాగ్యముఁ గనువారు
పొందుదురు శీలాది సుగుణ
వృందఘనైశ్వర్యములను వెన్నెలు దేవీ!॥ ౧౫

దేవి! నీదు కటాక్ష సంభావితుండు
మాన్యుఁడును, గుణసంశోభితుఁడు, ధన్యాత్ముఁడు ,
సత్కీర్తుల ప్రసూతుఁడు, బుద్ధిశాలి, విప్రుల
నగుఁ, దన్నిట మించిన పూజ్యుఁ డగును ॥ ౧౫

౭. విశ్వావసు పలుకు

శ్రీ! విష్ణుప్రియ! యెవండు త్వత్పాదద్వం
ద్భావితుఁడు గాఁడొ? తెల్ప గా
మే వాని గుణమ్ము లెల్ల నెంతయు మాతా! ౧౬

జనని! వేదము? నీగుణసమితి నెల్లఁ
సరిఁగ నుతియింప నల్వనాల్గురయు నైన
మనఁగ, సమర్థులౌదు మా నేల? యనవరతము
నన్ను విడనాడకయె కృప మనుపుమమ్మ! ॥ ౧౭

నారదుఁడు :—

అఖిలభూతనివాసిని యైన లక్ష్మి
నుతియొనర్చె మహేంద్రుండు గతిసలిపె,
సప్తపదమౌ సురల్ సూడ సద్భావి యగుచు
దేవపతి కష్టము లణియ స్వైతేయు! శ్రీతి ॥ ౧౮

శ్రీదేవి :—

సురపతి! నీదగు స్తోత్రము
కరమానందమ్ము నాకుఁ గలిగించెఁ జుమీ!
వరమీయఁగ వచ్చితి, నీవ
నరమర లేకుండఁ గోరుమా ప్రియమదియోరా ॥ ౧౯

ఇంద్రుఁడు :—

తల్లి! నీవు వరంబీయఁ దలఁచితేని
వరముఁ గోరు నన్నుఁ బ్రోతుఁడం—బరసినసఁ
త్రిభువనముల వసింపవె, ప్రీతిమెఱయ,
సిరియె నాకీవొసంగు గొప్పదగు వరము॥ ౧౦

అబ్ధిసంభవ! యీస్తోత్రమమితభక్తి
నెవ్వఁడు పఠియించి మోదాననెసఁగు, నతని
వదల కెప్పుడు రక్షింపవలయు ననుచు
ననుగఁ దలఁచిన నాకు రెండవ వరంబు॥ ౧౧

శ్రీదేవి :—

త్రిదశాధిప! నీనుతి స
మ్మదమందితి, నీ యభీష్టమును దీర్తు నికన్
వదలక ముల్లోకంబుల
సదయత రక్షించుచుందు సత్యము సుమ్మీ!॥ ౧౨

తొలి మలి సంజల వేళల
నిల నీ స్తోత్రంబు చదివి, యెవ్వఁడు నాకి
త్వలఘుతరానందం బిడు,
నల వానిని నీవు గోరినటు లెడఁబాయన్॥ ౧౩

([illegible])

ఆంధ్ర సౌందర్యలహరి

[illegible] జగములన్ సృష్టించు [illegible]
[illegible] దేవాత్రయము [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ౧

[illegible]! [illegible] బ్రహ్మలో
[illegible] సృజించు. [illegible] దానిన్ [illegible]
[illegible] [illegible] చేసి, దా
[illegible] [illegible].

[illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ౩

[illegible] దేవతా [illegible] చేశ, నే
[illegible] నీవుమాత్ర [illegible], నీ
[illegible] [illegible],
[illegible]! [illegible]! [illegible] లోకశరణ్యా! మాతా! ౪

నిను నతిభక్తి భాగ్య జననిన్. హరి నిష్ఠ భజించి, కాంతాకా
ప్రసం బుగన్నైరి కేశునికి మున్ గలిగించె మానోపకారమున్ ;
మునుకొని కాంచికిన్ శరణమున్, రతిగమ్య ద్రుతిప్రద్రుత్యైన
తనువున మోహపెట్టును గదా! మదనుండు మునీంద్రబృందమున్.

విల్లా ? పేష్యము ; తూపులా ? యైదు ; మ్రో
ర్వీవల్లి యేదా ? వేసవిగాల్పు ;
ముల్లంబౌరథమా ? సుగంధవహము ;
బాహ్లా ? వసంతుండు ; నీ
తల్లీ ! యిట్టి సహాయలు ; ఇంతయును భవానీ నీ కటాక్షమున పెంపెసంగెన్.
ముల్లోకంబుల గెల్వగా గలడు కామ్యో ?
భూభృత్కులాగాత్మజా !

నరశింజనస్ఫురిత ముఖిలన్, గలభ కుంభస్థిత ద్యుతిభాస్వరా
గానసమున్, స్మృతిమధ్య, శాస్త్రజ్ఞాశరచ్చంద్రాజాస్య. దీవ్యద్ధను
శ్శరపాశాంకుశహస్తపద్మ, బుధ బృందారాధితాంఘ్రియుగమూ
ర్తి, సహస్రనేత్ర గాఢ్యు. మదీయసన్నిధి దనర
ద్రుకుస్ఫురద్రూప నిల్వంగన్.

అమృతాంభోనిధి గల్ప భూమిహస్రతింబై రత్నపుం దీవిను
న్నాము నీపోపవనోజ్జ్వలంబయిన చింతామణి గేహంబున
దమలంబైన త్రికోణశుభ్రా శివపర్యంకస్థిత, సన్నిద్ధ, మా
నసమహోదమయన్ భజించుగద సత్యవాన్,

మద్రాంతమున్, ర

ఆంధ్ర సౌందర్యలహరి

శివ శక్తిం దగఁ జేరి యీ జగములన్ సృష్టించు నాయీశ్వరుఁ,
డే శక్తిం గనకే చలింపఁ గుశలుం డేమాత్రముం గాఁడతఁ.
డే శక్తిన్ శివకేశవాజ ముఖులెంతే భక్తి సేవింతు, రా
యీశానిన్, నిను మ్రొక్కఁ బేర్కొనఁగ నే
నెవ్వరుఁడన్. గొప్పుఁడన్. ( )

అంబా! త్వత్పదపద్మ రేణు వొకటిం దాఁ జెంచియే బ్రహ్మ లో
కంబుల్ చక్క సృజించె. వేదలల నీఁకన్ శౌరి దానిన్ వహిం
చెం బోల్పారి, హరుండు మర్దన సముస్పీతంబుగాఁ జేసి, దా
నిం బూన్కిం భసితోపలేపన విధిన్ సేవించ నుత్కంఠతోన్.

అనయుం బజ్ఞుల కంతరంధతమసోష్ణాంశ్వంతరీపాలయం
బును; చైతన్యగుళుచ్ఛ సన్మధుఝరంబున్, మందులౌ వారికిన్
ఘనచింతామణి పజ్క్తి దీనులకు, జన్మంబను సముద్రాస ము
గ్నన యవ్వారికి విష్ణుపోత్రి పెనుపల్ నీ పత్పరాగంబగున్. 3

త్వాదితర దేవతా గణ విధంబునఁ బాణియుగంబుచేత, నే
యుదనున నీవుమాత్ర మభయంబు వరంబు నొసంగవంచు, నీ
పదములె సాధ్వసం బెడపి, వాంఛకుమించి ఫలంబు నీయఁగా,
సదిర! సమర్థముల్ గద! నిరంతర లోకశరణ్యా! మాతరో! ౪

నిను నతభక్త భాగ్య జననిన్, హరి నిష్ఠ భజించి, కాంతరూ
పునఁ బురవైరి కీశునకెమున్ గలిగించె, మనోవికారమున్;
మునుకొని కాంచి నీ శరణమున్, రతిరమ్య దృగైక దృశ్యమౌ
తనువున మోహపెట్టును గదా! మదనుండు మునీంద్రజాలమున్.

విల్లా? పౌష్పము; తూఁపులా? యయిదు; మౌ
ర్వీవల్లియా? తేఁటిచాల్;
మొల్లంబౌ రథమా? సుగంధవహముం;
బాత్రా? వసంతుండు; నో
తల్లీ! యిట్టిఁ డసంగు; డౌతఁడు భవత్కారుణ్యమే లేనివో,
ముల్లోకంబుల గెల్వఁగాఁ గలఁడొకో?
భూభృత్కులాగ్రాత్మజా! ౬

వరశింజన్మణి మేఖలన్, గలభ కుంభస్ఫీత జృంభత్పయో
ధరనమ్రన్, గృశమధ్యఁ, బార్వణశరద్రాజాస్య. దీవ్యద్ధను
శ్శరపాశాంకుశహస్తపద్మఁ బురజిత్సాహోద్ధహంకారమూ
ర్తి, రహింగొల్తు, మదీయసన్నిధి దయా
దృక్పూరయై నిల్వఁగన్. ౭

అమృతాంభోనిధిఁ గల్పభూరుహావృతంబౌ రత్నపుం దీవి ను
త్తమ నీపోపవనోజ్జ్వలంబయిన చింతారత్నగేహంబునం
దమలంబైన త్రికోణఖట్వ శివపర్యంకస్థిత, న్నిన్ను, జ్ఞా
నమహానందమయున్ భజించుఁగద ధన్యవ్రాతి,
మశ్రాంతమున్, ౮

రస, మూలాధారమందుఁ; రసమును మణిపూ
రంబునం; దగ్నియుఁ మేల్
బస స్వాధిష్ఠానమందుం; బవనము హృది; నా
పైన నాకాశముఁ; మా
నసముం భ్రూమధ్యమందుఁ; సకలమును సుషు
మ్నాపథంబుఁ—విభేదిం
చి సహస్రారాబ్జమందుం; జెలువుగఁ బతితోఁ
జేరి క్రీడింతు వంబా! ౯

జననీ! త్వత్పదపద్మ మధ్యగళిత
స్ఫాయత్సుధాధార సే
చనముఁ సల్పి, ప్రపంచముఁ మఱి నిజ
స్థానంబు నా చంద్రుచేఁ
గని, స్వాత్మన్ వలయంబునందు భుజగా
కారంబునన్ జొన్పి, పె
ల్చన నిద్రింతువు నీ వుదారకుహరాం
చత్కోలకుండస్థలిన్ ౧౦

జననీ! నా క్లేశముల్, పంచకము పరశివ,
స్త్రైణ మీశేతరంబున్
ప్రణతార్తిచ్ఛేత్రి! మూలప్రకృతి నవకమున్
భాస్వద్రసాష్టకంబున్

బానుపారన్ షోడశారంబులుఁ ద్రివలయముల్
మూఁడు రేఖల్ వొసంగఁ
గఁనెనా నీగేహకోణౌఘము నలువదిపైఁ
గాఁ, జతుస్సంఖ్యతోడన్. ౧౧

హైమవతీ! భవల్లవణి
మాధ్యతగాంచు నపేక్ష నప్సరో
రామలె, సత్త్వపటికృతి, దు
రాపగిరీట్స్పృహాయోగ పద్ధతిన్
దామెదఁ జేరుచుండ్రు, రిఁక
ధాతృముఖుల్ కవిరాజు లించుకఁ
తే మది నీ విలాసమున
కీడును గల్పన సేయ నేర్తురే? ౧౨

త్వదపాంగాలోకమం దెవ్వఁడు పడు, నతఁ, డు
వ్వాఁడు దృగ్ఘోషఁ జేనిన్
ముదుకం డేన్, నర్మమూఢుండు నయిన, నతనిన్,
మోహమేపార, వేణుల్
ప్రిదులన్, బైటల్ దొరంగన్, బెలుచన రశనల్
పీడఁ, బుట్టంబు లూడన్
మదిరాక్షీ రత్నముల్ వేమఱు వెనుకొనరే?
మాతర్! వేనవేల్గాన్. ౧౩

నెఱయుఁగ నేఁబదాఱు ధర
ణీస్థలి, నేఁబదిరెండు నీరమం
దఱువది రెండు హవ్యవహు
నందున, నేఁబదినాల్గు గాలి, నే
త్తెఱఁ జదలన్ ద్విసప్తతి, మ
దిన్ మఱి నర్వదినాల్గు, నిట్టులన్
వఱలు మయూఖ సంహతికిఁ
బై నలరుంగద నీ పదాబ్జముల్ ౧౪

శరదమృతాంశు కాంతివయి
చంద్ర కళారమణీయ చూడనై ;
దర, మభయంబు, పుస్తకము
స్ఫాటిక మాలయుఁ దాల్చి చేతులన్
బరఁగెదు నిన్ను, సత్కవులు
పల్మఱు మ్రొక్కిసఁ గాంత్రిఁగాదె, తా
వారిమను గోస్తనీ మధుప
యో మధురంబుల దివ్య వాక్కులన్ ౧౫

ఏరు భజించువారలో, క
వీంద్ర హృదబ్జ వినూత్న నాతప
శ్రీ రమణీయ, నిన్నరుణఁ
జిత్తము రంజిలఁ జేయుచుందు ర

వ్యారలు సజ్జనావళికిఁ
బంకజభూధయితా [illegible]
గార రస ప్రవాహయుత
క్రమ గభీరములైన వాక్కు[illegible]

జననీ! వాగ్జనయిత్రులై, శశిమణీ
చంచచ్ఛిలా భంగ తు
ల్య నికామచ్ఛవులై చెలంగెడి వశి
న్యాఖ్యాదులన్నిన్నుఁ జిం
తనముఁ సల్పినరుండె, కావ్యపతి స
ద్భంగీ రుచుల్ భారతీ
వనితాస్యాబ్జ సుగంధతా మధురతా
వ్యక్తంబులౌ వాక్కులన్

తరుణరవి ప్రభాసరణిఁ
దాల్చిన నీ కళ, భక్తిమై నభో
ధరణుల మున్ని యున్నటు లె
దన్ స్మరియించెదు వాఁడెవో, వనీ
హారిణ మనోజ్ఞ నేత్రలగు
నచ్చర లూర్వశి[illegible] [illegible]
కరమమరక్తిఁ గై వసము
గా, సుఖియించు, [illegible]

జననీ! శంభునిరాణి! బిందువుగ నా
స్యంబెంచి, యా క్రిందటం
జనుదోయిన్ రచియించి, నిల్పి తదధ
స్థానిన్ త్రికోణంబు, మా
దన బీజంబు స్మరించువాఁడు గలఁడన్
దథ్యంబు శ్రీరంబుఁ, గ
ల్పన, సూర్యేందు కుచద్వయిం ద్రిజగతిన్
గావించు విభ్రాంతిలన్ ౧౯

జనని! మయూఖకామృతర
సంబు వరాంగచయంబునుండి, పె
ల్చిన వెదచల్లు నిన్ శశిశి
లామయ మూర్తియవోలె నెంచిన
జనుఁ, డహిదర్పముం గరుడు
చాడ్పునఁ జార్చు సదా సుధావలం
బనసిరమైన దృష్టి సుఖ
వంతులఁ జేయు జ్వర ప్రదష్టులన్. ౨౦

జననీ! సూర్యశశాంక వహ్నిమయిఁ జం
చచ్చంచలాతన్వి, ష
డ్వనజాతోపరిభాగ భాస్వర మహా
పద్మాటవీ సంస్థ, వై

యను వా నీకళి నిత్యధూత మలమా
యంబైన చిత్తంబుతో
ననిశంబుం గను యోగు లొందుదురు ని
త్యానంద సందోహముల్. ౨౧

"జననీ! నీప్రియదాసుఁడన్, దయనుగాం
చన్ గాదె?" యన్ భక్తస
ద్వినుతిల్ పూర్ణముగాక మున్నె, కమలా
ధీశేంద్ర సంప్రార్థనీ
యనర్ఘోత్కృష్టపదం బిడంగలుగు, దా
నా! నిన్నుఁ బ్రార్థించువా,
రినయుం బిందును నందు సౌఖ్యములఁ దా
నెందుంగ నబ్రంబొకో! ౨౨

ముందిటుగు (12-4-1951)

—:0:—

౪

పూవుల తోఁట

అందమైన వసందు గల్గినదిందుఁ బూవుల తోఁటరా!
ఎందుఁగన, మిది డెందమున కానందమిచ్చెడుఁ జూడరా॥ ౧

రంగురంగుల పూలతోడ నెసంగు పూవులతోఁటగా।
అంగుఁగని యేకవులు వర్ణింపంగ సాధ్యముగాదురా॥ ౨

దిక్కులకు వాసనల నిడి పెంపెక్కు పూవులతోఁటరా!
అక్కజంపడి, దీని, కన్యలు ముక్కుపై వ్రేలిడిరిరా।॥ ౩

తుమ్మెదలు గుంపులుగవచ్చి క్రమ్ము పూవులతోఁటరా।
ఝుమ్మటంచును దేనెఁ గ్రోంచును నిమ్ములకు చేఁగెడునురా। ౪

పడిన పూవుల విడనివాసన లడరు పూవులతోఁటరా।
దుడుకులెండలో గిల్లినను సొంపెడెడు పూవులు గలదిరా। ౫

పూలువాడిన సొగసు వీడని మేలు పూవులతోఁటరా।
తూలు లతలును వ్రాలుకొమ్మలు చాల నిండొప్పారుగా। ౬

కాంతిమాయదు కళను బాయదు వింతపూవులతోఁటరా
చింతలుడుపును జనము లెవ్వరు చెంతఁ జేరినఁ గనుమురా। ౭

స్నడుము వరుగును నందుఁ దొట్టియు నడరు పూవులతోఁటరా
కడుముదంబిడు దివ్యలతయొక టలరు దానను గాంచరా! ౮

వేగ దానిని జేరువారల వెలుఁగుఁ బూవులతోఁటరా!
భోగులును యోగులును దానిపూలఁ దలల వహింత్రురా!॥ ౯

శృతిని గొనని తోఁటమాలి వెలయు పూవులతోఁటరా!
అతఁడెచటికిం దానుబోయెనో, వెతకినను గనరాఁడురా! ౧౦

జీవనం బాతండు గూర్పఁగఁ జెలఁగు పూవులతోఁటరా!
ఈవనం బాతండు ప్రోవక యేవిధిని బెంపొందురా! ॥ ౧౧

ఏమియైనను జూడఁ జూడ నిదేమి పూవులతోఁటరా!
ఏమికాంతి! ఏమివాసన! నామనము లోఁగొనెనురా! ॥ ౧౨

('ఆంధ్ర పత్రిక'—క్రోధన సంవత్సరాది సంచిక)

౫

మేటూరి యానకట్ట

ప్రాచ్యపాశ్చాత్య శిల్ప కళాప్రవీణ వి
ద్యాకౌశలముఁ జాటునట్టి గీము,
దుర్భిక్షదోషంబుఁ దోలఁచి, ధాత్రిసుఖంబు
వెనుపఁ బర్జన్యుఁ డంపిన గులాము,
రాజ భాండార సరిః పూరణమున నె
ల్లపుడు ధనము పాఱునట్టితూము,
దక్షిణ మండలాంతర కర్షక వ్యాగారిఁ
బట్టఁ బ్రభుత్వంబు గాజమదీను,

స్వేచ్ఛమై సంచరించు కి వేరికన్య
యనుభవించెడి నూత్న బంధనపు బాము,
ప్రకృతి చిరకాలమునకుఁ గల్పనపు పొంపు
కోరి ధరియించు గోము మేటూరిడాము।

శ్రీరాముఁడల కపిసేనచే వార్ధిఁ గ
ట్టించిన సేతువు చీలుపఱచి,
పౌలస్త్యుచే బంతిపగిది నెత్తఁగఁబడ్డ
కైలాసశైలంబు గాకుచేసి,
కుంభజన్మునిశక్తిఁ గ్రుంగి, సామగపడు
వింధ్యాచలమ్మును వీపుజఱచి,
హాలిహాలోద్ధతి గంగయందుఁ గూలిన హాస్తి
పుర దుర్గరాజమ్ముఁ బరిహసించి,

గిరియుగాంతరభూమి సుస్థిరత నిలిచి,
యసమ పావనఁ గావేరి నాఁకట్టి
క్షేత్రములకు జలాధారసిద్ధిఁ గూర్చు
సంగులకు మిట్ట, మేటూరి యానకట్ట! ౨

ఒక ప్రక్క గాఢలోహకవాట నిచయ సం
    యుత పరీవాహము లొప్పులొలుకు,
నొకచక్కి ఘనయంత్ర నికరముల్ శృంఖలా
    బంధనరీతిచేఁ బరిఢవిల్లు,
నొకదిక్కు నరసుధా ప్రకట మార్గశ్రేణి
    కలితసేతు వితతి లలినెసంగు,
నొక యిక్కఁ బాషాణ శకల సోపాన పం
    క్తులు గనువిందులై కొమరు మిగులు
నొక యెడ నగాగ్రసీమ సమున్నతంపు
సౌధమున కేఁగ వర్త్మల సరణి వెలయు,
నహహ! యేశిల్పి పథకమో, యరయరాదు,
ఉల్లమునకిచ్చు ముదము మేటూరి డాము ॥ 3

తను తాపమాఱఁగా మునిఁగినా ముత్తుంగ
    విపుల తరంగ కావేరివారిఁ,
గనులకుఁ దనివిగాఁ గనినాము ప్రకృతితో
    సయ్యాటలాడు నీ చక్కఁదనము,

రసికుల విందుగాఁ ద్రావినా మహితోయ
 జెంతెఁ గోటలలోసి చెఱకుఁ దోటలు.
సీమల కింపుగా విరినాము పచ్చిక
 బయలఁ బ్రౌఢమ్ముఁగల్గు పశుసమూహము.

ఇంద్రియములెల్ల ముదముల సంతృప్తిఁ గాంచ
నీదు సన్నిధి వసియించు నిముసమేని
అలసుమా వేయికల్పము లానుకొని క్రి
మాళిలను మెట్టి, మేటులాగ బ్రహ్మర్షులు! ౩

హోరుమనఁ బెనుచప్పుళ్ళు శిలలఁగ నొంచి
 లోతుఁజికొంచరిగెను దుముకుచుండునము
అడ్డమై నిలుచు వృక్షావళి వ్రేగిములఁగ
 లీలఁ బెకల్చి గిరుల్ద్రొళితెనుము,
సరసఁ జేరిన యల్ప సరిదంబుపూర ప్రవాహమ్ము
 గాఁ జేసికొని మిబ్బు గర్వితనము.
కుటిల వర్తనఁ జూచి సముభంగ కరిముఁగ
 బ్రాశేశు నెదఁ జెర్చు జాణతనము.

కొంతవడఁ జేసి, నినుడాసి, కూర్మిఁ బాసి,
మిగులగాసి నినుంద్రోసి, మెల్లిఁ దీసి,
కట్టి, చెఱఁ బెట్టి, రీప్రజ కఱవుఁ జేసి,
విశ్వజన కల్పవల్లి! కావేరితల్లి! ॥ ౪

ఆయతిబుద్ధి, సర్వాకృషి
కావలి మోదము నొంద, నీరజ
స్వాయము గట్టి రాంగ్లసర
పాలురు, శిల్పివరుల్. సహాయమున్
సేయఁగ నెన్మిదేండ్లు కతి
శీఘ్రముగాఁ డగి నేసుకోట్లనూ
పాయలు వెచ్చపెట్టి, కను
వారికి నబ్బురి మూనవహిల్లఁగన్ ॥ ౬

ఈ మహిత ప్రయత్నమున
నెందఱు శ్రమించిరో, యెందఱెన్ని బల్
బాముల కగ్గమైరో, తను
బాధలఁ నెందఱు వొందిరో, యహా!
యీ మహిఁ ద్యాగభూషణులె
యిట్టి కృతుల్ వొనరించు నేర్పరుల్,
ప్రేమను వారినేకద న
రించు యశోరమ శాశ్వతంబుగన్ ॥ ౭

(చంద్రిక—1935 జనవ:)

సెంటు పాల్సున్నత పాఠశాలోపాధ్యాయులు విద్యార్థులు 25-9-1934 న మేటూరి యానకట్ట సందర్శింపఁబోయినపుడు—చెప్పినవి.

నిను నిర్మించెడు జనముల
కనితర సౌకర్యములను సమరుప, నటుల, వి
ప్లీసముం గట్టించెను, దొర
తన, మది నయన ప్రతోషిదం గను నేంకున్ !

విద్యుద్దీప సమేత చిత్రాగములున్
విస్తార వేశ్మంబులున్
వైద్యస్థానము, లాపణ పఙ్గయము
ల్వార్తావహావాసముల్
సద్యస్సంభృతవస్తుశాలలు, సము
స్త్రక్రీడన ప్రాంతముల్
ఖాద్య ప్రాంగణరాజి, ధూమశకట
గారంబులున్ శోభిలున్ ॥

౬

ఏకాంతసేవ

శ్రీకృష్ణుఁడు

మూఁడు నెలలవడి, నడిరేయి, మూఁదగమున
మూఁదమును కూర్చి, మది భయ మందకుండ,
మందభాషిణి! యిప్పుడు నామూఁదటి కల
మూఁదిలఁ మీఁటివచ్చి తేముందఁ? జెప్పుము! ॥ ౧

రాధ

కేవలానంద పరవశ భావదివ్య
గోలికల నిర్వ్యారము నూఁగు లీలకంటె,
మోదమిచ్చునది యటనేది లేదు, కాని
మన సుఖైకాంతసరణిక మంద తగునె? ॥ ౨

శ్రాంతిఁబొంది, ప్రశాంతమౌ సమయమునాఁట
నర్ధరాత్రంబున సుషుప్తి నందుదు నని
నాకను లప్పు చనవౌనె?—నాథ! యిదియు
దొంగలంబట్టి తెలియని తోఁచలేద? ॥ ౩

అలికిడిని విన్నయంతన, యుండరాని
తాపునకు నులికెదవని తలఁచి, యిట్టు
లింద్రియములు చలింపనట్లే యిచటికి
వచ్చితిని నేను బదముపైఁ బదము నిడుచు ॥ ౪

వచ్చునపు డెన్ని శ్రమలకుఁ బాల్పడితినో,
మెఱిఁగి, నారాక యందమై యెసఁగ నంచు
గేలి సలిపెద, విదియొక లీలయేమొ?
కాని, యదియు ననుగ్రహమాను నాకు ॥ ౫

భావమున నిన్నెయిడుకొని వచ్చుచుంటి
నవశనై, కాన మార్గమధ్యంబునందుఁ
గంటకాశ్మాది బాధలేక గానరావు,
ప్రాణభయమును నామదిఁ బాసిపోయె ॥ ౬

ఇనుమయస్కాంతమట్టు లట్లీవు నాదు
మనము నీవంకకే లాగుకొనుచునుండ
నొంటు దోఁచునె? భయమేల యుండు నింక?
అహాహా! యెంతటి జాణ వీ వాత్మనాథ! ॥ ౭

అచలయోగుల మనములే యపహరించి
వెంటఁ గొనిపోవ, వారు నీ వెంటఁబడుదు
రింక, నబలను, చంచల హృదయనైన
నన్నుఁ లోఁ గొన, రా, కెట్లు నాథ! నిలుతు? ॥ ౮

'మందభాషిణి'—నగుదు, నెట్లందు వేని,
చెందియుందని ననుఁబొంద నెందు నెపుడుఁ
దందరం బడుదాన, నే, నందువలన
సుందరాకార! పలుకుదు మందగతిని ॥ ౯

ధనదధీశను, నాకేల పలువిధములఁ
బలు పలుకులాడఁ? బలుపుర పడ్డఁ జేర్చి,
చెలువంతునైన ని నేఁ బలుకనలెం.
యమునియో కాని, మోహనగవాహ, నిజము! ౧౧

గాదు సరసంపు సద్భాషణాంబులెల్ల
విన్న చేగను నామది గొన్ననాఁడె.
త్యాగ్యాదుణాగల్గ నిప్పుడవి బయలువడెనె?
ఋూ వెఱుంగనె? సంత్త్రేశ! యూవిధంబు ॥ ౧౨

ఏక కై నెన్నఁటికి నైన నీవ గతివి,
కాక, నాంతలె నెల్లఁ గడకు నీదు
పదపీఠికఁ జేరవలదె? యేమతమునేనిఁ
...—యిష్టోపమీవెరా, భక్తపోష॥ ౧౩

జల, నగ, రసా, సభా, ముష్టసదన, వి...
ధనన, ఘోరావని, ద్వీప, వరతపోస
వాస, క్షేత్రాటముల నెందు వర్తిలినను
భక్తసంఘము వెదక నిన్ బట్టరాదె? ౧౪

మొదలను మీఱితినా నే?, యూనింద నాకు
నేల కట్టిద నీవు? యోగీశులేనిఁ
...కృతి మండల మీఱక, పరమపురుష
నిన్నుఁ జేరఁగ శక్యమే? నిర్మలాత్మ! ॥ ౧౫

శుద్ధ సాత్త్వికమూర్తి నిన్ జూచు వేడ్కఁ
ద్రిగుణముల మందలన్ మీఱి తెగువ మెయిని
దుచ్ఛ సంసార బంధముల్ ద్రుంచివైచి
పరమ భక్తులు వెఱ్ఱులై తిరుగుచుంద్రు ॥ ౧౫

ఐహికానందములకు జలాంజలి యిడి,
నీచ దేహాభిమానంబు నీటఁ గలిపి,
యుత్తమపదంబు నందుఁ గాలూఁది నిల్చి,
నిన్నుఁ బొందెదు నిష్ఠమె నెగడు యోగి ॥ ౧౬

త్వన్మహోజ్ఞఁ బయోధి మందలను మీఱుఁ,
గులనగంబులుఁ గూడ మందలను మీఱుఁ
దలఁప భూతంబులైదు మందలను మీఱు
నేను మందల మీఱుట లెంత? నాథ ॥ ౧౭

ఎఱిఁగి యెఱిఁగియు 'నేమంద నిచటికీవు
వచ్చి'—తని యెదు?—నామదిఁ బయటఁ బెట్ట
వలెనె? యేనెవ్వయంబుగః వాంఛితముల
నడిగి తీర్చిన నానంద మధికమగునా? ॥ ౧౮

'అమ్మయైనను దాఁబెట్ట దడుగకుండ'
ననెడు లోకోక్తి నిజము సేయంగఁ దలఁతె? —
"తరుణులమనంబు సర్పపదంబు లెఱుఁగ
బమ్మకును శక్యమే"—యంట, నమ్మినావె? ॥ ౧౯

నిన్నె పెన్నిధిగా నమ్మి యున్నవాఁడ
నెలఁతి కోరిక వెదుకుచు నమితకాంక్ష
నరుగుదెంచితి నేకాంకి నగుచుఁ గాన
ననుఁ గనంగ నేల? నిన్నాత్మ నాథ! ॥ ౨౦

ఆత్మ నీకర్పణ మొనర్చినట్టి దినమె.
ఉడుగు కొంకుఁ గళంకుఁ జాంచల్యగుణము
సడలె మనసు, గానఁ గోర్కెల వేఁడ నిఁక
నేల యుండును నామది? సదయహృదయ! ॥ ౨౧

ఏకాక మహాసుఖములొల్ల, నాయువొల్ల,
సద్విశేషంబు లొల్ల, రూపాతిశయము నొల్ల,
సర్వసామ్రాజ్యమేనొల్ల, స్వర్గమొల్ల.
నేను గోరునదొక్కటే నిర్మలాత్మ! ౨౨

అంచితామ్నాయ సన్నుతమైనయదియు
వచనమనసా తీతపావనమైనయదియు
నచలమైనది, చిన్మయమైన యదియు,
నదియె, యాత్మైక్యమది, నాకు నిమ్ము, దేవ! ॥ ౨౩

(గృహలక్ష్మి—1933 ఫిబ్రవరి)

—:O:—

ప్రియలేఖ

శ్రీయుత! చంద్రవంశ ఘన
సింధు సుధానిధి! స్వీయఘోర కా
ర్ముక మర్దితారి! పరి
కీర్తిత సర్వదిగంత సద్గుణా!
కాయజ సన్నిభాంగ! రవి
కాంతి విభాసుర! హస్తినాపుర
నాయక! ప్రాణనాథ! నిను
నమ్మిన ప్రేయసి, నే,—శకుంతలన్ ॥ ౧

లలిత ప్రేమామృత తుం
దిల మానస నగుచు నిట్లు దీనతతో, నే
విలిఖింపఁగఁ బూనితి, రా
ట్తిలకా! యీలేఖ, సమ్మతిం గనుఁగొనుమా ॥ ౨

సర్వ సర్వంసహా చక్రభరణ ధురీ
ణ సుభుజా! ననుఁ బ్రోవ విసుగువడితె?
దీనమానవ రక్షణానూన మానస
పంకజ! ననుఁ బ్రోవ జంకువడితె?

సరిపాంథ పరివృఢ ప్రాభవభంజన
    ప్రౌఢ! ననుం బ్రోవ భయమువడితె?
బుధజనకాండ సంపూజ్య పుణ్యాపుణ్య
    విజ్ఞ! ననుం బ్రోవ బిడియపడితె?
సత్కృపా పూర్ణదృష్టి ప్రసారితాక్ష
లాంఛనానందదాయక! యరసి నన్ను
నోమ, సత్కృపయు! నీవిటు లోటుపడితె?
భవదవనదీక్ష యేమయ్యెఁ? బలుకు, నృపతి! ॥ ౩

మాలతీలత నాకంఠ మండనముగ
సలిపి, కచభరమున సుమావళులఁ గూర్చి
'యమృతవాహిని నీమోము' టంచుఁ బ్రేమ
ముద్దుగొనునాఁటి మాటలు పోయెనెట్లు? ॥ ౪

'మూతలఁ బుత్తెంచెద' నం
చాతీవను మనము నూఁగు నప్పుడంటివిగా
దే? తలఁపవ యద్దానిని
భూతలనాథా! మదీయ పుణ్యము యదియున్ ॥ ౫

ఆనాఁటి పల్కులింతయు
మానసమునఁ దలఁపవొకో? మఱచితో? నీరా
జ్యానందానుభవంబునఁ
గానవో? యొక్కింత తీరికయె,—మనుజేంద్రా! ॥ ౬

కురుకుల మండనుండ వయి,
కోవిద సంస్తుతదివ్యకీర్తివై,
గురుజన బోధితుండవయి,
క్షోణితలేశ్వర పూజితాంఘ్రివై,
పరమగుణోన్నతుండవయి,
ప్రస్తుతధారుణీ చక్రవర్తివై,
హరిహరి! మాటఁ దప్పితివి;
ఖ్యాతిని గాంచు పథంబెఁయిద్దియున్ ? ॥ ౭

నీ సువిశాల ఫాలమును,
నీ కమలాయత నేత్రయుగ్మమున్,
నీ సమదంత పంక్తియును,
నీ చిఱునవ్వును, నీ విలాసమున్ ॥
నీ సుకుమార దేహమును,
నీ హొయలుం గని నిశ్చయంబుగన్
మోసము వోతి సుమ్మి!, మన
ముం గనిపెట్టఁగలేక ముగ్ధనై ॥ ౮

సదయావలోకన ప్రదరసంహతి నాదు
హృదయంబుఁ జీల్చుట నెంచలేదె ?
హస్త సంస్పర్శ నాకబ్బు నట్లొనరించి
తహతహఁ గూర్చుటఁ దలఁపలేదె ?

చంద్ర శిలావేది సరసను గూర్చుండి
యెన్నొ బాసలు సేయుచుంటలేదె ?
ముని మానసిని సైతమును గొనకే నిన్ను
దయితునిగాఁ గొంటఁ దలఁపలేదె ?

కనికరము లేదె ? నాపయి మనసు లేదె ?
ధర్మపద్ధతి మది నింత దలఁపలేదె ?
యేల దూతలఁ బుత్తేర, వింక నేని
దీనురాలిని నన్ బ్రోపు ప్రాణనాథ ! ॥ ౯

అహరహంబును నీయంద యాత్మ నిలిపి,
నిన్నె స్మరియించు, చే, నిట నున్నదాన,
నధిప ! కావున నాహార మరుచి యయ్యెఁ
గంటికిని నిద్ర సహితము గఱవెనుమ్మ ! ॥ ౧౦

చారుభూషణ వారమ్ము భారమయ్యె
నతులితాలంకృతులు నసహ్యమ్ములయ్యెఁ
బ్రియ సఖీజన భాషణల్ వెగటులయ్యెఁ
జిక్కి, సగమైతి, వేయేల ? క్షితితలేశ ! ॥ ౧౧

వేగఁ దోఁకొని పోకున్న వెతలఁ బడుచుఁ
గష్ట జీవినిగా నిట్లు గడపు కంటె
నిన్నె యెద నిల్పి ఘనతపోనియతిఁ బూని
యెన్నఁటికి నైనఁ బతిగ నిన్నె వడయుదు ॥ ౧౨

'ఎట్టి సాధ్వులకును బుట్టిన యిండ్లను
బెద్దకాలమునికి తద్ద తగదు'—
అనుచు బుద్ధి సెప్పి యందఱు వనుపంగ
వచ్చి, నిన్నుఁ జేరవలయు నేమొ! ॥ ౧౩

అంతకు రాకుండఁగ, ననుఁ
జెంతకు రప్పించు కొనుము, శీఘ్రంబ - మహా
కాంతా! నిన్నిదె సంప్రా
ర్థింతుఁగా, నామనవిఁ గొనుము ప్రియ మొసఁగంగా ॥ ౧౪

('ఆంధ్ర పత్రిక'—అక్షయ సంవత్సరాది సంచిక)

శన్యుపాలంభము

శనిగా! యెంతటి గర్వపూర్ణుఁడవో? వి
జ్ఞానోత్తరుం డెవ్వఁడేన్
గనఁగాఁ, జూడఁగ లేవు, వానిసతిఁ బ్రో
ద్యద్భీతులం గాఁటింతు, వా
త్మన్, నాకింతే ననుకంపఁ గాన, కిసి! నే
దా? నీకు సిగ్గింత? ర
మ్మనిని గారాబముతోడఁ బిల్చుటకు నే
లా? వచ్చెదోరి? జడా! ౧

నీవి లేవు, నరేకదా? — యిడేటు మా
నిం గాంచి, యేలా? కటా!
భావంబందున నేడ్చెదోరి, పలువా?
బాగాయె నీతోడ, మా
కే వేనాఁడుర దాఁపురించితివి? యి
ట్లేఁచన్; రసం తేసి, నో
కే వెన్నంబడ మింతకే, యశుభమూ
ర్తీ! మంద! మందద్యుతీ॥ ౨

కలుషింపుంగృతి నీచపుం గ్రహమవై
కాటింతు సత్పూరుషా
వలి నెల్లప్పుడు; నింకనుం బరమ పా
పంబు ల్వానర్పంగ, సి

గ్గిలవే? యేమది? నీ మదిం; జగతి దు
ష్కీర్తిం గనం బాడియే?
పలునై పోవకు పోవకోరి బడవా!
ప్రఖ్యాతి నార్జించరా! ॥ ౩

'పోరుగింట్లం గలవారు నక్రగమనం
బుం గల్గువారా' — యటం
చరయన్ లేని గురుద్విషాగ్రణివి, నీ
చా! నీ చమత్కారముల్
గురు శిష్యప్రవిభాటనంబు నయినన్
గూర్పన్ క్షమంబౌనె? ఛీ!
దారం చట్టంబులు చూపవత్తు నటరా!
తొత్తా! ప్రమత్తాధమా! ॥ ౪

ఈవే లోకపు దృష్టిబొమ్మ, వికవ, నీ
యింటం బ్రవేశించువా,
రే వాసిం గలవారో చెప్పవలె నా?
యెంతే గుహాపుల్లదా,
నీ వేసంబునకున్ గుణాళి విహితా
నీకంబు దోడయ్యె; వ
హ్వా! విన్నంటఁగ విక్కెదింతకె, యఘ
ప్రాగ్భార సంభారకా! ॥ ౫

తేనె సోనలు

'జనుఁ డెట్టిఁడును నీకుఁ గా' డనఁగఁ నీ
    చత్వంబుమై మన్కి — యే
మని సాగించెద వోరి! పేరుసెడు, నీ
    యంతంబె సాధుల్ మనం
బున నేనేమిను గోర, నయ్యాది వృథా
    పోనేర, దత్యంత పే
రసముం జేసి, హరించు నిక, నిజమ్ము, శుం
    భా! కుంతిత్ర పాభవా!॥

—:0:—

దుర్యోధనోపాలంభము

పొత్తుల సొత్తు దాయలకు
భోగ విదూరము గాఁగఁ జేసి, వా
రెత్తఱి నేఁ బయింబడుదు
రేమొ, యటంచుఁ దలంచి, ఘోర స
త్త్వాత్త మహాటవీస్థలుల
కక్కట! వారలఁ ద్రోలి, సౌఖ్య సం
పత్తున మత్తునం దిరుగ
భావమునం దిసి! సిగ్గుఁ దాల్పవో ॥ ౧

అచ్చపు వంశముం దలఁప,
వాదిమ పూరుష వర్తనంబులన్
మెచ్చవు, ఖ్యాతినిం గనవు,
నీతి పథంబును జూడ, వార్యులున్
నిచ్చలు సేయు బోధములు
నీ చెవిఁ జేర్పవు; దుష్టబోధముల్
మచ్చిక విందు, నీ కిఁక ను
మానునె రాక విపత్తు లల్పుఁడా! ॥ ౨

వంచనఁ గొన్న రాజ్యము ధ్రు
వంబుగ 'నాయదిగా' యటంచు, సి
గ్గించుక లేక తించు సుఖ
యించుటె కాక, దురాత్మ! కానలన్

[illegible] ఘనస
        సస్త్ర్యాలఁ దోసులఁ — బా[illegible] సూనులఁ
[illegible] మం[illegible] నుడి
        కనఁగఁ బూసితి, నె[illegible] [illegible] సుమా! ౩

హారిక మార్గమూని, సమ
        భావులఁ బొం[illegible] కుమా[illegible], [illegible]!
[illegible]
        [illegible] దూ[illegible] [illegible]
చేతలు [illegible]నే? [illegible]
        [illegible] [illegible]? [illegible]
[illegible] సహింపరే? యశము
        ను గొ[illegible] తెచ్చునె? [illegible]! ౪

ఈసునఁ బొం[illegible]
        కెగ్గొనరింపఁగఁ బూను[illegible]. వి
శ్వాసము మీఱఁ గత్తిపయి
        సాము నొనర్చుటగాదె? [illegible],
వాసియు [illegible]యుం గలిగి
        వర్ధిల నోచితివేమొ?, [illegible]
సాసలటంచు నెమ్మదిని
        నారయవేమొ, కుల ప్రదాహకా! ౫

పాంసు నృపాల సంతతికి
వంచనముం బొసంగించు దుష్టనై-
తిం జేసి మార్గమూని, విశ్వ
ప్రవరుల్ వచియించు నీతి. సా
మాన్యమౌక రీతిగా నగని
ఓగులు సెప్పిన రీతి నీతి యం
దుండెదవ, యెంత యోగ్యుండవో ?
మొప్పమి నుప్పునకే యుగులంజూపిరా ॥

కనని సంధ్యకై యెదురు
లాగ్రగణి యుంటివి నాకు నచ్చి కు.
గాదని త్రోసిపుచ్చితివి
కావరమూని. త్రిలోకపూజ్య పా
దోదకరూకవిహ్వ నిను
నుక్కడగించక మానునా కొ ! క
కేదిక దిక్కు ? ప్రాణముల
నేగతిం గాంచి కాంచఁగ నేర్చితో ॥

అంగ నృపాల జల్పముల
కంతముగల్గదు, సౌబలాక్షితిం
బ్రాంగము మొక్కవోవదు, ప్ర
మావరజాతికియుక్తిమార్గముల్

భంగము నొందిన, నా కుసుమ న
పత్త్రము పద్మముఁ బిగ్గరేమా, నీ
...గుల బయల్పడెద నను?
...ంగములు రేఁగు నిక్క నిల్పవమా! ॥ ౮

పలిచినం జాలు, శంకలేఁడె
నీ కరము యుక్తము సొచ్చెనేని, నా
...ల నుపేక్షించి, త్యాగైకసుజ
పోతి సహోదరి మైత్రి యుక్తగాఁగ
...ను నిశావని జదివి,
గాఢబుధాహుబలం సోఁకులాగ, ధాత్రికం
...లియుందు నిన్ను, సన్నుతించె
...గుని గాంచిన సత్త్వమెన్నఁ డెట్! ॥ ౯

కలి పురుషావతారమవు,
గాఢ మదోత్కటు మానసుండవు,
...చందనాల గేహమవు.
దుర్గుణ సంతతి కాట పట్టువు,
...ల గతి గౌరవాపహార
...సుండవు, కుత్సిత ధీయుతుండవుర
...లువల మొప్పులం గని, న
భంబును ముట్టెడు పాతకుండవుర ॥ ౧౦

పసి ఫల దారలం గొనంగ
భావమునం దలపోయు వారికిన్
నరకము నిక్కమంటు!, విని
నాఁడెవో, లేవో, మహాత్మ! నాయుష్మా
ని సుఖులున్నవో, తెలుప
భ్రాతలు, ష్టాతులు గారె నీకు. ౧ం
నిను సుకాన్పులు, బట్టి,
వారల నీ మున్ను హరింప జూతువే? ।   ౧౧

ఊరుపు సత్యము నీ వుపితివ?
యక్కట! వారల సౌమ్ము నీకుఁ; నే
మం డెరు నిన్నుఁ జెప్పు విన
మహా, వసమా విధి తప్ప లేఁగ. కీ
రాతుఁ గసాయి గుండము వి
కారి వికర్తె త్యాగనాదన నీ తయు
నిష్కర్షు నగ్నియం దెప్పుడో
దగ్ధముగాక తొలంగ దక్షుఁడా!   ౧౨

(మే—1934 'చంద్రిక'—సంచిక)

పిచ్చి పాటలు

భారతావని వైభవ ప్రాభవములు
నేఁటి నశించగన్న మొఘలు సామ్రాజ్యకాల
మంచి మణిపూస కరణి సమ్మతించె దీప్తిఁ
వెలుఁగ జూరించె సామ్రాజ్య సంకెన దృ ॥ ౧

అకబరు మహారాజసీమఁ ప్రఖ్యాతిఁ గని యు
న్నదియలదు నల్వ బుద్ధికి విఖ్యాత సుగుణ.
కావ్య శిల్పసంబలందు యుగంధరు డ
నా గలుగడను కవికుల వి శుభ ॥ ౨

హిందూ మతాభావ వివరణ ప్రస్తుతించు
నమ్మకము సమచిత వాఙ్మయానందమును
భూమృద్దా మోద కావ్య సౌహార్దము నా
గా దుమా కోల్యాణ సంతవాండు లేదు ॥ ౩

జహంగీరు షా ప్రభువు సింహాసనముల
నున్న తత్కాల పారసీ కోవ్యనుండి యుల్లఁ
జేసి వచ్చెరి బారాహజారి జాతి —
ముఖ్యముల నొందు వస్తుకుల్ నొందులొకు ॥ ౪

శాంతి వ్యాప్తింతిమును మంత్రి పలన నెక్కెగ.
యుక్త శాస్త్రజ్ఞులను నంచి హానుల యు
లక్షణాదుల, ద్రుతగతి శిక్షణములఁ
జక్కగా బరీక్ష సేయించి, చక్రవర్తి ॥ ౫

బొక్కసమునుండి యొకలక్ష రొక్కమిచ్చి,
వారు దెచ్చిన పదివేల వారువములు
విలిచి, మఱి పదివేలకు నలుఁగు లక్ష
సంచకరువుగ వారి కొసఁగఁ బంచె ॥ ౬

అంత, మఱునాఁడు గడుఁ గుతూహలముతోడ,
నీరు బలుఁ గాంచి పురిఁగల వెఱ్ఱివాండ్ర
పేరులను దెల్పు పట్టిఁ దయారుసేయు
మనుచు, హుకుము మొసరించె నాయవనవిభుఁడు ॥ ౭

కాని, వీరబలుండు సుల్తాను నాన
నానుగుపకె, కాలముం బుచ్చుచుండె, నొక్క
దినము జ్ఞప్తికిఁ దగిలి, పట్టిని గుఱించి
యతని నడిగెను నాతురుష్క ప్రభుండు! ॥ ౮

అడుగుటయె తడవుగ నతఁ డక్బరు పద
సన్నిధిని బత్రముందుంచె శర్మవిభుండు
దానిఁ గైకొని యిచ్చె నాస్థానమందుఁ
గరణమునకుఁ 'బఠింపు బిగ్గఱగ'—నంచు ॥ ౯

కాగితముఁ గొని చదివె నాకరణ మిట్లు,—
సభ్యులందఱు నాలింప శ్రద్ధతోడ :—
'ఢిల్లిపురిఁ గల పిచ్చివాండ్రెల్లరందుఁ
బ్రథమ గణ్యుఁ 'డక్బరు' పాదుషాయె' ॥ ౧౦

అప్పు డా సభలోనం గలకల మతిశయిల్లెం
బ్రభువుండు నవవీయ నీ వీరుండు శివుడు
పితృ నెఱుంగక యతని నెత్తిపయి కెక్కి
చిదుము ద్రొక్కెను'—నని చెయి కొందఱనిరి ॥ ౧౧

'నాదుసా యను నొక గర్వ పటిష్ఠ కెను
లెక్కసేయుండు, నీస యూగ సెక్కి తాను
ల్ల కాలము సాగ, దీ పట్టు ననిచి
రాజతి నేడు గనలె'—నని యము కొందఱనిరి ॥ ౧౨

'అల్పుండగు వీరబాల నొకం డనకుం జేసి,
జనసు నలవాలె రాజకేతనము వట్టి
జేరోనట నృత్యుండు, మన మారాలం జెవిసి పట్టి
పిందము కు ఫలమిది'—యనుచు కొందఱనిరి ॥ ౧౩

పట్టికను దస పేరుండు టక్కు చెలిసి
కనుగొనల్ జేవురింప, మొఘల్ ప్రభుండు
వీరబాలుం జూచి, 'యోయి! మా పేరి పట్టు
ప్రఖ్యమమునం జేర్చి, తీరదు;—నీ స్థాన మేమి? ॥ ౧౪

'పరిహాసించుటయా నుముం?—భారవాగం పదినతో?,
మతిమఱపు సెందినాడొ?. కడు మకురుతనమొ?,
పలుకుమూ?',—యన, లేచి యంజలి ఘటించి,
వినయమున వీరబాలుండ డిట్లు విన్నవించె:— ౧౫

"దేవ! హసాదు, సొంతు వేదియును లేసి
కార్యమొందునె?—కాని, నాగ్రహమ దేల?
'ఉన్నమాటన్న నులుకుదు'—రన్న నుడికిఁ
గాత్రిలగుదురె? మీనాటి ప్రాజ్ఞతములు ॥ ౧౬

భరతఖండ మదేడ? ఆ పారసీక
మేడ? వర్తకు లరుదెంచు టేడ? మరల,
వచ్చినను మీకు 'ఘోడా'లఁ దెచ్చుటేమ?
చేపడిన సొమ్మొసఁగువారు క్షితిని గలరె? ॥ ౧౭

పారసీకము మీ యధికారమునకు
లోఁబడని సీమ, పరుల నేలుబడి గలుగు
స్థలము, వారల నమ్మి తత్త్వదుల కొఱకు
ముందుగనె సొమ్మొసిచ్చు భూపులు గలారె? ॥ ౧౮

ధర్మజులో, యా హరిశ్చంద్ర ధరణిపతులో
వారు, సెప్పిన విధమున వర్తిలుటకు;—
వణిజులకు, వేశ్యలకు మద్యపాయులకును
మాట నిలుకడ దబ్బఱ మానవేంద్ర! ॥ ౧౯

ఏమఱితివొ, మఱచితివో, కాక, యెఱిఁగెఱిఁగియొ
మీ రొసంగిన లక్షయు మ్రింగి,—కడకు
అన్యదేశీయ వర్తకుల్ హరులఁ దెచ్చి
యీనిచో, వారిఁ జేసెడి దేమి మీరు? ౨౦

ఇట్టి మీ చిత్రచర్య సన్నెచ్చరించెఁ
బట్టికం దొల్త మీ పేరు వ్రాయుపనికి,
శీఘ్ర యోచన మొనరించి, దీని దోస
మున్నఁ దగుశిక్ష నాకిం' పెటన్న—నృపుఁడు ॥ ౨౧

సుంత యోచించి, తలయూఁచి, సూరివర్యు
వీరబలుఁ గనియెనె : 'మాటమేర కేఁబులా
హయములను దెచ్చి వర్తకు లప్పగించి
రేని, నీమాట బూటకమే గదోయి!' ౨౨

'అపుడు నేఁ బిచ్చివాఁడ నెట్లగుదు? నీవు
పట్టికను వ్రాసినది సత్యమెట్టు లగును?
దబ్బఱల నాడి పిం వింతదనుకఁ, గాన
దీని నీభావ మేమియో? తెలుపు'—మనఁగ ॥ ౨౩

మీరు వల్కిన యట్టులె, వారు తమదు
మాటఁ దక్కించుకొను నీతిమంతులైన
యపుడు, మీ పేరు పట్టికయందుఁ గొట్టి
వైచి, యచ్చోట వ్రాయుదు వారిపేరు ॥ ౨౪

అనఁగ,—'మజ్జారె! పిచ్చివాఁ డంటి, వింత
వఱకు న, న్నిపుడెటు పిచ్చివారొ వారు?
చెప్పు'—మన, మంత్రి 'తెక తేరఁ జిక్కు—సొమ్ముఁ
దినుచుఁ గూర్చుండ, కట్టి పాలెనయు కతన' ॥ ౨౫

అనుడు, బాదుషా మోమున కలఁతి నగవు
వింత సోయగమును గూర్ప, బీరబలుని
బుద్ధిచాతుర్యమునకు నబ్బురము నొంది,
యతని నుతియించి, తగిన సత్కృతులఁ దనుప ॥ ౨౬

సభ్యులును బీరబలుని ప్రజ్ఞాప్రభావ
మప్పుడు పలు తెఱఁగులఁ గొనియాడి రెంతొ,
'రాజనుమతించినదియు ధర్మ'—మని యెంచి
యనుసరింపను బ్రజయును దానినె ధరిత్రి ॥ ౨౭

(భా॰ సి॰)

నయాపంచనామా

(ఈఁగ : సాలీఁడు)

సాలీఁడు :—

మక్షికము! నాదు సద్మాల మహలు సూడ
నొక్కనాఁడేని రావేమి? —యనుచు నోఁప
ప్రొద్దు పుత్తెము కొంతిసేపు మన ముచట
నూరకయు చుట్టుఁ దిరిగి వేసారనేల? ॥ ౧

'నిగనిగ'ని మించు ముత్యాల సిరుల దినర
సన్నపగు వెండి దారాల జాల రొసఁగ
సమము నాయింటఁ జక్ర చంక్రమణ మలరి
హాయి నొక్కింత మెలఁగరి రమ్మోయి! సకుఁడ! ॥ ౨

ముందు కొండిదినాల 'సిమ్లా' గృహంబు
జడి గుణియునాళ్ళ ఢిల్లి రా కొన్ధవనము
గడగడ వడంకు చలితతతి గణికగృహము
నిడు సుఖము కెచ్చు నామేడ యిచ్చు సుఖము ॥ ౩

బంగరు మలాము రంగు తుళుంగలించు
సంతిపురిఁ జేర నరిగెడునట్టి త్రోవ,
వర్తులంబైన సోపానపంక్తి వఱలు,
ముచ్చటగ దానిపై నెక్కి పోదమిపుడు ॥ ౪

అతిథి మిత్రుఁడవైన నిన్నాదరింప
నెడఁదఁ గౌతూహలమ్ము రేకెత్తె నాకు
అనుమతింపు మదాహ్వాన మమిత కరుణ
విశ్రమింపుము, వింతలఁ బ్రీతిఁ గనుము ॥ ౫

ఈఁగ :—

వందనము లోయి ! నీదు నాహ్వానమునకు,
వలదు, వల, దేను నతిథిఁ గావలదు నీకు,
సుడి దిరిగియుండు నీయింటి యనుగుమెట్లు
నడుగిడిన జీవి వెండియు వెడలు నొక్కొ ! ౬

సాలీఁడు :—

ఎత్తుగా నెగిరెగిరి నీవెంతొ బడలి
యున్నరీతిని దోఁచె, నోయన్న ! నాదు
శయ్యపైఁ బండి, క్షణము విశ్రాంతిఁ గొనుము,
నమ్ము ! నెమ్మది నా వచనమ్ము, నమ్ము ॥ ౭

అందమైనట్టి తెఱలు గేహమ్ము చుట్టు
దింపఁబడి యున్న, వవిగో ! యూఁదెసను గనుము.
నాలి తెమ్మెరలకు వాని నడుమ నున్న
పట్టుపోఁగుల యుయ్యాల లట్టె యూఁగు ॥ ౮

అందు శయనించి తేని, నీ యాత్మవీథిఁ
గోర్కు లేక నుండ, వెంతో జోకొట్టి నట్లు
నిదుర వోదువు, బడలిక నెగడఁ బోదు,
దాన నాచిత్తమును దృప్తి నొందుఁజుమ్ము ! ॥ ౯

సుఁగ :—

'తాతలకు దగ్గు నేర్పఁగఁ దలఁపవలదు,
పడలికలు వాయు. నీ సెజ్జఁ బండుకొనిన
బేల, నీ కడుపునఁగదా మేలుకొనును, ?
ఎఱుఁగనే యింతమాత్ర, మోహితుఁడ! చెప్పుము ॥ ౧౧

సాకేఁతు :—

అకట! చెలికాఁడ! నీమీఁది యాదరమ్ము
నెట్లు ప్రకటింతు, విశ్వాసమెట్లు చూపఁ
గాలు మోపుము, నాయింటి కడపపైని
నీవ, యెఱుఁగుదు నంతయు నిశ్చయముగ ॥ ౧౧

అతిథి సత్కార ముచితసూనట్లు సలుపఁ
బాఁబనడి పెక్కుమూల్యపు వస్తువితతిఁ
గూర్చి యుంచితి, నాయాసఁ దీర్చవలదె ?
సంశయింపకు, రమ్మిదె! స్వాగతమ్ము! ॥ ౧౨

కుఁగ :—

ఏల నీదు నమూల్య వస్త్రావళినాకు ?
వానిఁ గూరిచి పలువురు పలుకవింటిఁ,
బొగడికల చేతనే మోసపోదునా? ?
వలదు నిర్బంధ మింకఁ గృపాకలితహృదయ! ॥ ౧౩

సాలీఁడు :—

మక్షికాన్వయదీప! యో మధురరూప!
ముక్తి, రక్తియుఁ గలవు త్వదుక్తులందుఁ
గళుకుఁ దళుకును వెలయు నీ కనులయందుఁ
జక్కనయుఁ జిక్కనయుఁ గ్రాలు ఱెక్కలందు ॥ ౧౩

పెద్దకూటాన గంతాల పెట్టెలోన
దాఁచి యుంచితి నిలువుటద్దంబొకండు;
నచ్చి తేనియు నీరమ్య వదన శోభ
నందుఁ గనుఁగొని తనియుదు, వన్న! నిజము ॥ ౧౪

ఈఁగ :—

'నీ సమాదర వచనముల్ నెమ్మిఁగూర్చి,
సెల వొసంగుము నాదు మ్రొక్కులను గొనుము,
వేఱొక దినంబు నినుఁ జూచు వేడ్క వత్తు'
ననుచు నామక్షికము పాడుకొనుచుఁ జనియె ॥ ౧౫

సాలెపురు వేమియుం జేయఁజాల కచటఁ
దిరిగి తిరిగి స్వమందిరాంతరముఁ జేరెఁ,
గాని, యెన్నటికైన, నీఁగయె తనంత
వచ్చి, యటఁ జిక్కునని తనయిచ్చఁ దలఁచె ॥ ౧౬

కాననఁ, దనయింట నొకమూలఁ గనుల విందు
సేయు మనుమైన గూటి రచించి, యందు
మక్షికా భక్షణాపేక్ష మసలఁ దొడఁగ
నేతదాగమనాతి నిరీక్ష దీక్ష ॥ ౧౮

అంత, మఱియొక నాఁ డేఁగ నంతనమున
జాలువాఱఁగ సాలీఁడు సౌధమునకు
వచ్చి, మదికింపు నింపుచుఁ బాడసాఁగ
దాని విని, యూర్ణనాభము దానిఁ జూచి ॥ ౧౯

సాలీఁడు :—

ఎన్ని దినముల కహహా! నీ విటకు మరల
వచ్చితివి? మిత్రమా! నాదు స్వాంతమునకు
కడు ముదంబయ్యె, స్వర్గసుఖములు నీకుఁ
బొందితోఁ గల్గు, నిజము, నా సుందరమున ॥ ౨౦

అహహా! హరి నీలవర్ణంబు నపహసించి,
చిలుక పచ్చని వన్నియు వెలితిచేసి,
రంగు లీనెడు నీమేని యందు రంగు;
నిడుతల డంబుగల జుత్తు నిక్కి యాడు ॥ ౨౧

వజ్రములు వోలె నీకనుల్ ప్రజ్వరిల్లు,
నా కనుల్ నీసఖ్యంగుండ్లనంగ నొప్పు
నాకు నీ కేటి నాటి యందమున వెండి
చెక్క లెసలార రమ్ము నాయిక్క కీవు ॥ ౨౨

అందముం బలికెడు సాలీడు క్రించుఁదనము,
వంచనముఁ గాన కీఁగ యీ పలుకులెల్లఁ
సత్యము లటంచు నమ్మి, దుస్తంత్రపువల
జిక్కి వ్రేలక మెలమెల్లఁగఁ జొచ్చె, నంత ॥ ౧౩

సకుని కెదు రేఁగుదెంచి యీసాలెపురువు
చిన్నఁగాఁ బట్టికొని లోని కిన్నమాన
లాగికొనిపోయెఁ బైకి మెల్లబడిదాని,
మరలరాదయ్యె, వెలికి నామక్షికంబు ॥ ౧౪

జగతి హితశత్రులగువారు సాధుగుణము
పైకిఁ జూపుచు, స్వార్థ సాఫల్యసిద్ధి
పొందెఁ బరులకు లోలోన ముప్పుఁగూర్పఁ
గడఁగుచుందురు, నైజలక్షణముగోఁప! ॥ ౧౫

('మాతృసేవ')

వాలాంబ

నాఁడు పగరమూకలకు చేఁదు కొండవీడు,
మింటి పగతురకు కుఱ్ఱతాడు కొండవీడు,
నాఁడు శౌర్యమ్ములకు గాదు కొండవీడు,
నాఁటి స్త్రీసౌందర్యములు వీడు కొండవీడు। ౧

మొనగల రెడ్డిదొరల షికారుకోట,
పోరు మొనగాండ్ర మగటిమి కాఁపుకోట,
పలుకుజవరాలి సింగంపుఁ బైఁడిపేట,
గొండవీటి ప్రతాపుఁడు గూర్మి నేల। ౨

అందుఁ జిన వేమరెడ్డి, మహాప్రతాప
దహనభస్మిత శాత్రవోద్దండబలుఁడు,
వెలయుఁడు ప్రతాపరెడ్డి నాఁ, బిరుదుఁ దాల్చి,
కన్నబిడ్డలవలెఁ బ్రజఁ గాచుచుండె। ౩

తెలివితేఁటల పట్టు, విద్వత్కులములై,
పగతురకుఁ బ్రక్కబల్లెము, పాడిపంట,
పలుకు చెలికత్తె, మాన్యులకు బరణి,
పేరుపెంపుల కడ్డి శ్రీ వేమరెడ్డి ॥ ౪

అతని తొలిభార్య, పుణ్యగుణాంబురాశి,
భర్తృసేవాపరాయణ, పరమసాధ్వి;
బాల్యమునఁ దలిదండ్రులఁ బాసినట్టి
మేనకోడలిఁ బేరిమిఁ బెంచుచుండె। ౫

మురిపమున, రెడ్డిదొర, బిడ్డ నరయుచుండెఁ,
గన్నవార్లేని లోటెఱుంగదు నిసుంగు
సంతు లేని కొఱంత వారింత గనరు,
ఇల్లు బాలకు శైశవ మేఁగుచుండె ॥ ౬

అమ్మనలె సాఁకు రాణి - మేనత్త తన్నుఁ
గతిని వెతసంద్రమున నూకె, స్వర్గ మరుగ
మిన్ను విఱిగి తలోలున మీఁదఁ బడియె
జగము గాఢాంధకార నిస్తంద్ర మయ్యె ॥ ౭

అంతఁ, జిన వేమపతి, సుందరమ్మ యనెడు
వెలఁది వరియించి రాణిఁ గావించికొనియె,
నామె యౌవనమద, మాగ్రహప్రధాన,
అసహాసమునకు దుంప, గయ్యాళిగంప ॥ ౮

ఆమె కనుసన్న యానల వేమనృపతి
మెలఁగెనా - సరి ; లేకున్న, మొలఁత కనలు
చిచ్చునకుఁ గ్రాఁగు ; నౌర ! కార్చిచ్చువగిది
బగఱ నేర్చు మగఁ, డింటఁ బంటు సతికి ॥ ౯

అందములకుప్ప, బాల మేనత్త పేరిఁ
దాల్పఁదగినది ; - గుణరత్నతతియ, యామె
కిడని తొడవులు ; - తేనియ లొడియు నామె
పలుకు, మెత్తని మది నెచ్చెలులకు విందు ॥ ౧౦

కనుల తేఁట్లాస్యకమలాన గునిసి సొంపెఁ
గాంతిగల పెవి లెదను ద్రుళ్ళింతలొప్పెఁ
చిర హాసచ్ఛ లనుగులఁ జిందులాడె
సంతిప్పగి బాల కిప్పుడు వగుచుఁ దగుచు ॥ ౧౧

సేఁటిసెటిటుముల వంకలు దీర్చు కురులు,
మొలి తెలిదామరల సిరి నేలు కనులు.
పసిఁడిచామల క్రొన్నెలు పట్టు నొసలు,
క్రాలు బాలాంబ, సుందరి కంటిసొంపు ॥ ౧౨

సాల సోయగ సుమలస్వభావము గన
సుందరీదేవి మనసు నసూయపొగలు
నిండుకొనె, నలకన్నియ నెమ్మొగమ్ము
నవితిచంద ముసుఁడెమ్ము భూధవునిసతికి । ౧౩

వేఁడుకగ, మేనకోడలిఁ గూడి, చెమకి..
నాఁడు – అప్పసగాయల నాడుసప్పుడు,
రాణి, యందలి బాలమ్మప్రజ్ఞఁ గాంచి,
కనుక చెల రేఁగఁ గ్రీడ ముగించి యోఁగె । ౧౪

తనదు మేనత్త చిత్తవృత్తమ్ము, మిప్పుల
దుష్టమని బాల మదికింత దోఁపదయ్యెఁ
గడు సమాయికలకు నాత్మఁ గపటమున్న ?
'పల్లమున నెకదా నిల్చు వాననీరు'! ౧౫

కనుఁబఱి శ్రమచే నెఱ్ఱవడిన యతని
వదనబింబము వేసవిఁ బ్రస్ఫుటముగు
కోకనదమట్లు కాంతులు గ్రుమ్మరింప
కన్ను లాతమ్మి రేకుల చెన్నుగాంచె ॥ ౧౬

కౌదము తెలిమ్మోద తెక్కలు ముదలకించు
వేఁత నూనూఁగు మీసాలు నీల వసగ
మనసి సామ్రాజ్యపుం బ్రౌఢి యినుగునోలె
వి స్ఫూర్తిరశిక వాటము పెంపుగాంచె ॥ ౧౭

మోమునం గ్రమ్ము చెమ్మట బిందువాలు
నొక్క రాయనిఁ గూడిన చుక్కలట్లు
భాసిలఁగ నిప్పులార్పక, బాల యతని
మొగుపు చూడ్కులతోఁ ద్రావి మురిసిపోవు । ౧౮

అంతఁ, గ్రమముగ నామె హృదంతరముల
నతని యెడఁ భావన ప్రణయాంకురమ్ము
మొలకయెత్తఁగఁ బెండ్లాడ వలయునేని
తనకుఁ దగుపతి యాతఁడే యనితలంచె । ౧౯

కాని, తనకోర్కె యీడేరఁ గలుగు కట్లు ?
తాఁ బరాధీనయు, స్వతంత్రతావిహీన,
ప్రాణి స్వాత్మవశానన పడయు సుఖము,
అన్యవశమున దుఃఖమ్ము లడుగ వలెనె ? ౨౦

ఎపుడు నిండిన కోర్కె ముందడుగు వేయు,
మునుకొనిన పెనుసిగ్గు తల వెనుకఁ దీయు,
పెక్కు శంకలు ధైర్యమ్ము ప్రిదులఁ జేయు
దిక్కుదోఁపక మిగులఁ జింతిల్లె బాల । ౨౧

తన మనోరథ సాఫల్యమునకు నెవరి
నాశ్రయింపఁగ వలయునో యనుచు నొకట,
నేమి సేయఁగఁదగునో తా నెఱుఁగ కొకట,
దివసములఁ ద్రోయుచుండె నాయువిదమిన్న ॥ ౨౨

ఆవసంతమ్ము గడచె, వర్షాగమంపు
వేళయుం దాఁటె, హేమంత కాల మరిగెఁ,
గాని, మేడపయిం గవాక్షమ్మునుండి
ప్రియునిఁగను బాలచూడ్కి మాటసది కాదు ॥ ౨౩

మధ్యకాలానఁ జినవేమ మండలేశు
కొలువునం, గ్రింది నౌకరుల్, గొప్పపదవు
లుండి బిరుదులు రాజమాన్యతలు పడసి
పైపయికి నెగఁ బ్రాఁకి లాభములు గనిరి ॥ ౨౪

నంచిన తలత్తికయు, సదా ప్రాయు, చమిత
సహనమతి, సత్యరతి, సముత్సాహనిరతిఁ
గాలు పోతన, యందని ప్రమానిపల్లి
కట్టుసాచక రాజకార్యముల మెలఁగె ॥ ౨౫

వేకరుల నెవరెవరి విజ్ఞాన మొందిరో,
ఎవరు నిజముగల్, కల్లరు లెవరో, తెలిసి
భారమును ద్రోక్క నేటికి లేలు? 'నీవు పల్ల
మెల్లఁగను నిజమార్గముఁ బల్లఁగును' చెవ సమీపించె

సత్యబుద్ధిఁ బ్రవిశుద్ధిగ, సతము దనదు
విధుల నెల్లఁ జేయు వానికి నిశ్చయమిది,
లోకతలలకు మోక్షార్థములను పెట్టు
కుటిలులకుఁ గల్గఁ గుఱియు నీ గుప్తజగము ॥ ౭

౮

మానవు ల్తమ ముద్దేశమే నితాంత
ప్రాపుకంబయి బాలకుఁ బరిణమించె,
నెలఁది యాట్టియు నేతిలో విటిగి పడియె,
నిభవమును నాను పోతినఁ బొంగిపోయాడే ॥ ౨౮

కోరి పట్టి వయింఁ జే చేకొనియెను తని
బాల బోలోన నెంతయుఁ బ్రమదమందెఁ
గాని మానసత్య మెఱుఁగని రాణి, తనదు
పట్టునగ్గ నటుంచు సంబరముగాంచె ॥ ౨౯

వ్యక్తిగత బుద్ధులంబట్టి పలువిధముల
తలఁపు లోకవిషయాన నె కలుగుఁ, గాని
గమ్యమందింత భిన్నత గలుగనప్పుడు
సబ్బురము గూర్చు, నైరాశ్య మతిశయించు ॥ ౩౦

అవనిపతి సేనకోడలి కరణమిచ్చెఁ
బాలకోటను;- బాలాంబ పంట పండ.
సుందరీదేవి సిద్ధాంతము చాలఁగ,
బాల తిన ప్రియుతోఁ జేరెఁ బాలకోట ॥ ౫౧

ఇద్దరా కోట కొమ్మలు పట్టు ప్రాప
ములకుఁ బ్రాభవమయి దేవుఁ [illegible],
తొప్పు కేళోట లేసికిఁ గప్పమింపు
[illegible] దదాక్షలఁ దలఁదాల్చి [illegible] ॥ ౫౨

అన్ని విషయముల నాత్మకు హర్షముగను
పెయితతోఁ గూడి దాంపత్య [illegible]
నడిచెఁ బోషణ, వారి ప్రణయము నొంది
దాయకు [illegible] బూవును దావి [illegible] ॥ ౫౩

పోతనకుఁ దినరాణియు ముఖ్యనతి.
మాసమొ సలహాలఁ గొని రాజ్య మునాయెఁ దేలు.
వారు తమకన్నబిడ్డలవగిదిఁ బ్రజలఁ
గాంచుచుండిరి, కష్టముల్ గలుగకుండ ॥ ౫౪

రాణిసుందరి, వసియించు రాజధాని.
కొండవీడుపురము, పాల కోటకుఁ గను
దవ్వే, యయినను, బాలాంబ తానుచుఁ బాము
పడగనీడను, దాఁ గప్పవలె, వసించె ॥ ౫౫

పాలకోట ప్రజల్ ప్రభుభక్తి కలసి,
భోగ భాగ్యాయు రారోగ్యమోదవితతిఁ
బడసి, 'నిత్యకల్యాణము పచ్చతోర
ణముగ' నత్యంత సుఖజీవనమ్ముఁ గనిరి ॥ ౫౬

నేర్పుమై రాజ్యపాలన నెఱపు తనదు
నాథునకు బాల 'తలలోని నాలుక' యట్లు
వర్తిలుట విని, యాతన్వి భాగ్యమునకు
మదిని నుప్పొంగెఁ దన వేమ మహీపమౌళి! ॥ ౫౭

పాలకోట ప్రజా ప్రభుభక్తి సతతము
తనసతికిఁ దెల్పఁ, బైక సంతసముఁ గన్న
యట్లు, మోమున వికసనవ్వులర, నామె
వినియె, లోలోన దుఃఖాగ్ని యినుమడింప ॥ ౫౮

అగ్గిఁద్రొక్కిన క్రోఁతియో, ఘావదిన్న
వ్యక్తియో యన నిలుకడ వాసి, యకట!
'తా నొకటి మదిఁ దలఁచిన దైవ మొండు
దలఁచెఁ గద' యని రాణి చింతను వహించె ॥ ౫౯

బాలపేరిమి గుండెలో గాలమట్లు
దవిలి, తెవు లింత లేని వేదనను గూర్ప
నెట్టులే, నామె సంసార మేటఁగలుపఁ
బంతమున సుందరీదేవి పట్టునట్టె ॥ ౬౦

ఉవిద లిపుప్ర రాకాసికి యుపయునేకం
శాలకోటను గల కొండపైని సరిపి
ప్రాంతసీమలం బ్రకృతి సౌభాగ్య మలరు
నారామములు మాటలాడు చుండి నటు ॥ ౬౧

కుసుమలావణ్య రేఖల, పసలం గాంచె
బజపు నిరుపది గోపాల తెల్లని యుక్కెత ;
సుద్ధులొలికెడు నాయుమ నోరమొకంతె,
బంతి చేం, జిన్నవోయిన చెలువు నొందె ; ౬౨

సదతి రాంగన త్రిదశ సత్సొ సయుము .
కామె దాల్చిన యాభరణాంగరములు
నొలి యువతి కామె దాసిగం బలుపుచుండె
నామె వినుచుండె దశప్రబ్ధి సాగసుమగులు ॥ ౬౩

ఆ యిరువురం జిన్నది కథానాయిక యగు
బాల ;- పెద్దది చెలియయి వరలు సీత ;-
మదినిగలంగి, విన్ననకారు వదనమొసంగం
జెట్టిట్లో, దేవి యిట్లని చెప్పం దొడంగె ॥ ౬౪

భారముల నన్నిటను, రాజ్యభారము కను
మర్చరం, బదిపూనుట దుర్ఘటంబు ;
ప్రతిదినము గట్టిల నొక్కచి బ్రదుకువాండు
గ్రామముం జేరి సుంత విశ్రాంతిం గాంచు ॥ ౬౫

తను మోహాయల వెన్నెలత్తె నెంతో బయవుఁ
దాల్చి పయనించు లోట్లకును, దాగరాపు
గడెలు గమ్యస్థలముచేరి పాయుఁగలుగుఁ
గాక విడిచిన యిస్పను గనుసు శాంతి ॥ ౧౬

రాజ్యభోగము నానాఁట గ్రాలి ప్రబలి
నాని వహియించువాని కెంతేని మదికిఁ
గలఁతఁ గూర్చుచుఁ గ్లేశమ్ము గలుగఁజేయు
జేలముండైన హాయి నిద్రిస్తూనీను ॥ ౧౭

ఓసి, సీతా! చెలీ! యిప్పు డొక్క మేలు
నీవలెఁ గానలయు, గమనించి వినుము,
పాలకోట ప్రజాళికిఁ బాలయు మొదలు
గలుగనున్నది, దానిఁ జోకార్చుదినము ॥ ౧౮

కొలువు కూటమునకు నిన్న కొంతసేపటికి
రాజభటుఁడొక్కఁడు పరువెత్తి ప్రభువుఁ గాంచి
యిచ్చె మామేనమామ తాఁ బుచ్చెనంచు
జాబొకంట, యది నారెవారు చదువ, వింటి ॥ ౧౯

సత్య, మేలినవారు మన్నించి మాకు
నెల్లవిషయముల్ తెలుపుదు, రేమొ తెలుఁగవె?
కాని, నిన్నటిలేఖలోఁ గలుగు రాజ్ఞ
శాసనకంతయుఁ జెల్లుటే లేదు సీత! ౨౦

౫

శ్రీ సకలాధారుడే సద్గురు సాయిబాబ
వారి ఆ[illegible] సాయి [illegible] దారి నడువుడు
[illegible] మహాశయుడు
శ్రీ [illegible] చిన వేమ [illegible] ప్రపత్తి । ౨౦

[illegible] నాయుడు [illegible] ని.
శ్రీ [illegible], [illegible] రా [illegible]
[illegible] ప్రాప్తి సిద్ధి శ్వర్యములు [illegible]
[illegible] యుక్తనాజ్ఞ [illegible] ౨౨

[illegible] రాజ్యాన నెలపుకొన్న
[illegible] ప్రజల్ మమ్ము [illegible]
[illegible] ! మా మీద [illegible]
[illegible] నిగనిల్చి బూనుకొనుము । ౨౩

విశ్వసింపగదగువారు వినుము [illegible],
[illegible] నిజంబగు వాక్యం [illegible]
[illegible], నీవట్లు, నీకమ్మ [illegible] గాంచినంత
[illegible], నీవానవ్వి [illegible] ౨౪

[illegible] కల్లరొ, నిజమో, యని
మది నాలోచించుచూరకే కాలమ్ము
వదలి చననీక, మఱుదిన
ముదయమున తెగజూచు, కోటనున్న ప్రజాళి ॥ ౨౫

వానరముల నిపుణులైన యోధ్రముబంట్లు
వేఁగుసరికంపువాఁడ, నీ నీడసేర
దయయు దాక్షిణ్యమిసుమంత దలఁపకుండ
వారిచేఁ బూర్తి సేయింపవలయుఁ బనిని ॥ ౬౬

ఆజ్ఞతుదముట్ట నెఱవేఱు నంతదనుక
రెండవ చెవికి సోఁకనీకుండవలయుఁ
గడకు నీసతికేని సంగాతికేని
నీరహస్యమాడకుము, హుషారుసుమ్ము ॥ ౬౭

దీనినుల్లంఘనము సేయుఁబూను నేనిఁ
బాత్రమగుదువు మాక్రోధవహ్నికీవు ;
అంతియేగాక, రాజ్యముఁ బ్రాణవితతిఁ
గోలుపోవుట నిజమనుకొనుము, కనుము ॥ ౬౮

మాప్రభుత్వానఁ గల తిక్కమండలముల
జనులు చెలరేఁగుదురు వీరి సణఁపకున్న,
మొదలనే;- యిదియూహింపు; "మొక్కయపుడ
వంచరానిది మ్రానైన వంగునొక్కొ!" ॥ ౬౯

ఓయి, మిత్రము! వినుము, నుడియొక్కమాట,
'గోటఁబోయెడు పనిఁదీర్ప గొడ్డలేల ?'
కనుకఁ, గొఱవిని దలగోఁకికొనక, మాకు
వేడ్కసలుపుము, యిటు చినవేమ నృపతి ॥ ౭౦

స్వామియాజ్ఞను, ఈరీతి వల్లభుండు
చదువుచో గూఢముగ బాల యది గ్రహించి
యమితచింతాకులిత హృదయమున, 'సకట !
కంచెయే చేను మేయునా?' యంచువగచె ॥ ౮౧

౬

'ఆ ప్రభుం, డిట్టి కఠినతరాజ్ఞ, నేల
యిచ్చె'-నని మది శంకింతువేమొ, సీత !
సుందరీదేవి మాపై నసూయ గలది
కానఁ దనపగ సాధింపఁదలచె, నిట్లు ॥ ౮౨

మా ప్రభుత్వాన సుఖముమై మనెడు ప్రజల
స్థితిగతులు విన్న, సుందరీదేవి శ్రవణ
కుహరముల కవి ములుకులై యహరహమ్ము
హింసఁ గలిగింప మా ప్రజ నేచఁదలఁచె ॥ ౮౩

'పాటుకుదప్పెఁగదా'-యని మురియుచుండఁ
బిడుగుపాటుగ రాజాజ్ఞ వడియె నెత్తి,
'నీడదొరకెఁగదా' యని తాడిక్రింది
కరుగఁ దానిఫలము వడి యగిలె శిరము ॥ ౮౪

'ఎచటికేఁగిన నాపద లేల తప్పు
భాగ్యహీనుల'-కని బుధుల్వాల్కు పలుకు
వితయగునె ? కానిచోఁ, గొండపీడ దేడ ?
పాలకోట యిదేడ ? యీపాటులేడ ? ౮౫

పాడిదప్పని యేలినవారు ప్రభుని
గూనఁ దలఁదాల్చుటే ధర్మమైన - మాకు
శాశ్వతాపయశము దీన సంభవించు
నరకమునుగల్గుఁ, దలయెత్తి తిరుగనగునె ? ॥ ౧౬

ఒనరుపఁగరా, దోసర్పక యుండరాదు,
కనుక, నిది 'ముందు గోయియు, వెనుక నూయి'
యన్నస్థితి యయ్యె - నీ సమయంబునందుఁ
దోఁచె నామది నొక్కయాలోచనంబు ॥ ౧౭

లేఖలో విషయమ్ము తేలిన ప్రభువులు
చెప్పకయ, నాకుఁ దెలియుటచేతఁ, బాల
కోట వాసుల నెల్లర ఘోరవధకుఁ
దెప్పె. మనఁజూచు టెంతయుఁ దగవుగాదె ॥ ౧౮

ఇదిగో ! నాయంగుళీయక, మిది గ్రహించి
కొండ దిగిపొమ్ము, మాసాలకోటపురికి,
నచటఁ జదుకములన్నిల్చి, యందఱకును
వినెడుగతి బిగ్గఱగ నిట్టులనుము, సీత ! ॥ ౧౯

"రాణి బాలాంబ యీనగరమ్ము వదలి
పోయి, మిము యోజనముదూరమున నొకింత
కాలము వసింపఁగోరె, మీమేలు నెంచి,
కానఁ, బ్రాణాల నాసింతురేని చనుఁడు ॥ ౨౦

ఇచట మీయిండ్ల ధనధాన్యనిచయమెల్లఁ
గడు సురక్షితముగ నుండుఁ గాన, రాజ్ఞి
మౌన నొందలఁదాల్చి వేగాన మీర
లరగడిపులోనఁ బురినుండి యరుగవలయు" ॥ ౬౧

అంచు బిగ్గఱగాఁ జాటి యంగుళీయ
కమ్ము నానవాలుగఁ జూపు, కష్టునక,
ప్రజలఁగావంగ, ధర్మసంరక్షసేయు
నెట్లు తగునట్లు లొనరింపు, మిప్పుడ చనుము ॥ ౬౨

బాలమాగాణి తనచేటిఁ బంపి యిట్లు
కోటలోనికిఁజనెఁగాని, గుండెబరువు
తొలఁగదయ్యె ; నెడంద యుయ్యెలవిధమున
నూఁగఁదొడఁగె, విచారముల్ రేఁగి కలఁచె ॥ ౬౩

౭

బాలసూర్యుని లేయెండ మేలితళుకు
సకలదిశలకు జేగుఱుచాయఁ బూయఁ
బ్రాణులరగంట, ఱెక్కచప్పట్లఁ బులుఁగు
లలఁతినగవునఁ బ్రసవము లరయఁదొడఁగె ॥ ౬౪

లోకబాంధవ మృదుకరాస్తోకసుఖులు
తీవ్రకిరణోష్ణహస్తాల దిగులుగనరె ?
పోతరెడ్డి మేల్బడి నెమ్మిఁ బొదలు పౌరు
లల ప్రతాపుని పీడల నడలురీతి ॥ ౬౫

కటకట భానూదయమగు
సరి, కాఁ వేమావనీశు సైనికవీరుల్
కరవాలశూల ముఖపరి
కరములతోఁ బొలకోటఁ గడువడిఁ జేరన్ ॥ ౯౬

ముందునకుఁగూడ నొకఁడేని మానవుండు
గానరాకున్న వారలక్కజమునంది,
మాయురే! యిదియేమి యన్యాయ? మిచట
నొక్కపిట్టయు మెలఁగ, దిటుక్క దేమొ ? ౯౭

పతి మనల నిట్లు శోధింపఁ బన్నెనేమొ ?
పోతరెడ్డి యొనర్చిన మోసమేమొ ?
ప్రజలె యీగుట్టు మును బసివట్టిరేమొ ?
అడవియో ? యూరొ ? యేమిగారడిమొ యేమొ ? ౯౮

అనుచు సాయుధపాణు లాయధిపుబంట్లు
వాడలును, దోఁటలును, దొడ్లు, మేడ, లిండ్లు,
సందుగొందులు, వీధులుఁ జదుకములును
వేయికన్నుల నెల్లెడ వెదకిచూడ ॥ ౯౯

ఒక్క తెఱువున, నొకపజ్జ, నొక్కమగున
యుగపడియె వారి, కాచుమయుండ కరిగి,
తెలిపి రామెకు రాజాజ్ఞతీరు వారు,
కాని మఱుమాట వల్కదా కాంత సుంత ॥ ౧౦౦

బెదరించియు, నదలించియు
ముదలించియు నుత్తరమ్ము వొందఁగలే, కా
మదమత్తులైన సైనికు
లదయత నాపడఁతి యుత్తమాంగము ద్రుంపన్ ౧౦౧

ఎగిరిపడి యొం దల దవ్వునఁ
బడి కూలెను మొండెము బృథివిపయి, నిట్టుల్
మగఁటిమిఁ జూపిన జోదు, ల
రిసిరి వడిం, గొంటుపీఁటి జేనింగనఁగన్ ॥ ౧౦౨

రాణిసూనతిఁ దలఁదాల్చి ప్రజలనెల్లఁ
బట్టణమునుండి యనిపి, తత్ప్రాణసమితిఁ
గాచు పూనిక మెయి శత్రుగణము, దన్నుఁ
జుట్టుముట్టిన నులుక దా శూరురాలు ॥ ౧౦౩

'దేవి కాపద యేమైనఁ దెచ్చునేము
గుట్టుబట్టులైన' - నని, వారు గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి
యడుగఁ, గలఁగక, జంకక, యులుకుగనక,
యధరమేనిఁ గదల్ప దాచుతినమిన్న ॥ ౧౦౪

తనదు ప్రాణాపదయు నింత దలఁపకుండ
రాణి శాసనమును స్వధర్మమ్ముఁ దీర్చి
శాశ్వతయశశ్శరీరము సంతరించె
సీత, యామెకు సాటులౌ చేటులెవరు ॥ ౧౦౫

౮

పాలకోట నాకానాక పడఁతి తప్పు
నెపము లేకుంట, నరవధ కెడము లేక
పోయె, - ననివిన్న సుందరి పొగిలె మిగులఁ
దపదు పాచిక పాఱని తం తెఱింగి ॥ ౧౦౬

దారదుర్బోధచేఁ దాను ఘోరమైన
'హుకుము' నిచ్చి పశ్చాత్తాప మొందుచున్న
వేమపతి, సహృదయుఁడు వివేకి, గాన
దారుణము జరుగమికి డెందమున నలరె ॥ ౧౦౭

పాలకోటను బాలయుపాయకలనఁ
బ్రజలు కరవాలధారల పాలుగాక,
ప్రాణములఁ గాచికొనిరని ప్రభుఁ డెఱింగి
మేనకోడలి ప్రతిభకు మెచ్చికొనియె ॥ ౧౦౮

అకలుషాత్ముల కిన్క తృణాగ్నియట్లు
బగ్గుమని మండి తొలుదొల్తఁ, బ్రశమనంబు
నందు వెంటనె, యిది నైజమగుట, వార
లాత్మ నమిత పశ్చాత్తాప మందుచుండ్రు ౧౦౯

ధారుణీపతులెపు 'డెత్తువారిచేతి
బిడ్డలు' - గనుండక, స్వచిత్తవృత్తి యెట్లొ
యుట్టిపోనక, తమ మంత్రు లనుభవజ్ఞు
లిచ్చు సలహాలబడి రాజ్యమేలఁదగును ॥ ౧౧౦

సమ్యగవిచారితాత్మాపచారమునకు
లజ్జపడి, వేమనృపతి, కళంక మెడలు
మార్గమెట్లని యోచించి మంత్రితోడ
నపకృతి సహింప బాలాంగనకుఁ బంపెఁగమ్మ ॥ ౧౧౧

అంతియేగాక యాతఁడనర్ఘమణుల
తళుకుఁజెక్కడపుంబనితనము గలుగు
పసిఁడిబొమ్మిడిక మామెకుఁ బంపెఁ బ్రేమ
మెసఁగఁ గానుకఁగ, సుందరి యుడుగరంగ ॥ ౧౧౨

మామపంపిన యాబహుమానమునకు
నాత్మఁబొంగక బాల, 'యిల్లలుకఁగానె
పండువగునొక్కొ?' - సుందరి గంపక [illegible]
జగుచునుండఁగ నాప్రజ హాయిఁ గనునె? ॥ ౧౧౩

౯

అనుకొనినయట్లె తదభాగ్యమున నెసఁగెఁ
బాలకోట ననావృష్టి, పైరులెల్ల
నెండె, రైతుల కడుపులు మండిపోవ
పండిధాన్యాలు బొట్టల నిండుకొనియె ॥ ౧౧౪

తెప్పలు గొంటిరి ప్రజలెల్లఁ దిండిలేమి,
నెమ్మిగూళ్ళయ్యెఁ బసులు గ్రాసమ్ము లేమి,
మెలఁగుదార్లయ్యెఁ జెఱువులు జలము లేమి,
ప్రభయడఁగెఁ బాలకోటకు వాన లేమి ॥ ౧౧౫

దుర్భరక్షామదినములు దొలఁగిపోయి,
కడుసుభిక్షమ్మై దేశమడర, వరుణ
జపములును, యాగములు శివార్చనలుభక్తిఁ
బొనరిచిరి బాలమాంబయుఁ బోతరెడ్డి ॥ ౧౧౬

సరసముగఁ దిండి గింజలు దొరకునట్లు
బీదలకు గంజికేంద్రాలు వెలయునట్లు
నీటిసౌకర్యమెల్లెడ నెసఁగునట్లు
చేతనైనంత కృషిసల్పెఁ బోతరెడ్డి ॥ ౧౧౭

అట్టియెడ వేమనృపతికి ముట్టఁజెప్ప
కప్పమునకేని పన్నులు గట్టలేని
రైతుజనమును బీడింపరామి నెఱిఁగి
మెదలకుండఁగఁ, గప్పంపు ముదల దూఁకె ॥ ౧౧౮

పాలకోట పరిస్థితుల్ ప్రజల వెతలు
నున్నదున్నట్లు పతికిఁ బోతన్న దెలిసి
'కరుణమన్నింపుఁ డీసారి - కప్పమెల్ల
ముందటేఁ, డిత్తు'నని పంపె నుత్తరంబు ॥ ౧౧౯

దానిఁగని యేమిసేయఁ బాల్వోని ప్రభుఁడు
మత్సరగ్రస్త సుందరి మంత్రకలనఁ
"గట్టవలెఁ గప్పమెప్పటికంటె నధిక
మని విధించి వసూల్ సేయఁ బనిపె బంట్ల ॥ ౧౨౦

ఆదుర్గతమరసి బాలాంబ, రాజ
భటుల రావించి, కప్పము బదులు, దనకు
మామ కాన్కగ నిడిన యగ్రహారములకట
మొప్పుకొనునట్లు వారిచేఁ ద్రిప్పఁగోరె ॥ ౧౨౧

ఆమె చేఁతకు సుందరి యాననమ్ము
గత్రివాఁటుకు నెత్రుచుక్కయును లేక,
వెలవెలం బాఱె, సతికిఁ గోపిత సుబుద్ధి
గఱపెనని వేమభూపతి కనుఁజెలంగ ॥ ౧౨౨

వీరాలాపము

(బాలచంద్రుఁడు — తనతల్లి - ఐతమ్మతో :—)

ఆలంబునం, దరివర్గ నిర్దళన వి
ద్యాప్రౌఢి యేపార, దో
ర్లీలా లాస్య విలాసము ల్గఱపి, పే
ర్మిన్, శత్రురక్తాపగన్.
బాలుం గన్నియ నోలలార్పఁ జనుమన్,
వంశ ప్రథన్నిల్పుదున్,
జాలిఁ బొందకు మమ్మ! వీరవనితా
సద్ధర్మ మూహింపుమా ॥ ౧

వీరుల మాహోన్నం గలుగు
బీరము; నేర్పను, నస్త్రవిద్యయున్
నేరని బాలకుండని గ॑
ణించితి వేమొకో? వెఱ్ఱితల్లి! బల్
కాఱడవిం దహించు నన
లంబుకణం బది యెంత? నామదో
స్సారము ముందరన్ నిలువ
శక్యమె? వైరులు, జీవముండఁగన్ ॥ ౨

ధన్యత్వు లీ వెలుఁగనివె ?
తల్లిరో ! ప్రాకృత భామలం బలెం
గూర్మి యవారి నాపయిని
గూర్చితి, ధైర్యమునన్ మహాసము
త్కర్షమునం, దఖండజయ
గౌరవమందఁగ నాశిషమ్ముల
మ్మర్మిలిఁ దద్బలంబున ను.
రాసుసు లడ్డిన నోర్వఁజాలుదున్ ॥ ౩

గాంధారేయులు దల్లడిల్లఁ, గృపుఁడుం
గంపింప, శల్యుండెదన్
బంధుప్రేమఁ గనన్, గురుండలర, న
శ్వత్థామ ఘూర్ణిల్లఁ, దా
సంధప్రాయత నుండ సౌబలుఁడు, రా
యంగర్ణుఁ, డీసుంగొనన్
సింధూర్వీపతి, పోరు క్రీడి కొడుకున్,
నే మించెదం జూడుమా ! ॥ ౪

మాంధాత్రాది మహీశమౌళిధర నధ
ర్మంబూడ్చి, లోకాళి ని
ర్బంధంబు ల్తొలఁగించి, వైరిభుజద
ర్పశ్రీ నివారించి, స

త్సంధాచాతురి యేర్పడం గ్రతుసహ
స్రంబూని, తా రీచతు
ష్కృంధి ప్రావృత ధాత్రియేలిరి యశః
కామాత్ముల్రై కారాకో! ॥ ౫

గారాజుల్ పదునల్వురుం దనుపులన్
రక్షించుకోఁజాలి రే?,
స్వారాజ్యంబున కేఁగ కే నిలిచి రే?
షట్చక్రవర్తుల్ భువిన్
వారల్ నెక్కొనఁజేయ రే? నిజయశో
వల్లుల్ దిగంతంబులన్,
సారాపేత శరీరముల్ దిరముతే?
శౌర్య ప్రథల్లేనివోక ॥ ౬

ఆజిమదారివీర సము
దార భుజాబలమోర్చి స్వీయవి
భ్రాజితశౌర్య సంపద, న
రాతి చమూతతిఁ గూల్చువాఁడు, ను
త్తేజితరాజయోగమున
దివ్యగతిం గనువాఁడుఁ, బాత్రుఁ, డా
రాజిత మోక్షలక్ష్మిపరి
రంభణ సౌఖ్యరసానుభూతికిన్ ॥ ౭

రసవద్భాగ్యము లెండమావు, లసువుం
బ్రాయంబు గ్రీసీడ క్షీ,
దసమానాంచిత భోగపాళి కరిక
ర్ణాంతాతి చాంచల్య, మీ
యసువుల్ బుద్బుదతుల్యముల్, దలఁప దా
రాపత్యముల్ సంకెలల్;
ప్రసృతఖ్యాతియు, శౌర్యమే నిలుచుఁ గ
ల్పం బంతమౌ నంతకున్ ॥ ౮

సమయం బెప్డు ఘటించునో, యరిభుజా
సంరంభదావాగ్ని నే
శమియింపం గొరకొంటకం, చనయమున్
స్వాంతమ్ము నందించు చో
సమరం బబ్బెను మత్పురా సుకృతతే
జస్ఫూర్తి నిన్నాళ్ళకుం,
గమమే? నే వెనుదీయు టెప్డు పరివా
ర్ష్వంగ వీరప్రసూ! ॥ ౯

పలనాఁటం గల వీరులం బ్రథముఁడై
భాసిల్లు బ్రహ్మయ్యకుం,
గులశీలాంచిత యైతమాంబికకు సూ
నుండైన నాయట్టేఁడున్

గల నన్నేఁ వెనుదీయఁగాఁ జనునె ?, ప్రా
ణంబంత తీసౌనె ?, యీ
కలఁతేఁ వీడుము, పెండ్లికంపు నటువే
డ్కాం బంపు, నన్ బోరికేఁ ॥ ౧౦

వెతలం బొందకు మమ్మ ! గెల్పుఁగొని, వే
వేగన్ భవత్పుత్రి, నీ
మతికి న్మోదముఁ గూర్చునమ్మ ! స్నుషయా
మాంచాల డీల్వడ్డ, నా
తత ధైర్యంబును గొల్పుమమ్మ ! భగవ
త్పాదాబ్జముల్ నమ్మి, స
మ్మతి నాశీస్సుల నీయవమ్మ ! కడుఁ బ్రే
మన్, మ్రొక్కెదం దల్లిరో ॥ ౧౧

(గృహలక్ష్మి — 1952 - జనవరి)

౧౪

హెచ్చరిక

కొలుతు నవరసము లొలుకఁగఁ
బలుకు, చలంకృతుల మెఱసి బహులలిత క్రీ
డల నృపుల మదుల దోఁగిలఁ
గల ధన్యను, సుకవిమాన్యఁ గవితాకన్యన్ ॥ ౧

పుయిలోడక భయమందక
నయగారితనంబు వెలయ నానాధరణీ
దయితుల సభలను నృత్య
క్రీడలొనరఁ గవిత్వకన్య కీర్తి వహించున్ ॥ ౨

మఱియుం బ్రాసముఁ గూర్చుమాత్రఁ గవి నౌ?
నామమాత్రపుం దెల్వి, యీ
క్ష్మితి యం బ్రహ్మల కుండ దెందఱో - కటా
శ్రీ వేంకటేశోక్తి సూ
నృత; మాతీరు కవీంద్రులే ఋషులనన్,
విజ్ఞోత్త మాదిష్టముల్
వితతాలైనం జగముల్వడంకవొకో? దే
వీ! యాంధ్ర భాషారమా! ॥ ౩

'కవితము సెప్పగల్గు'—మని
గ్రామము గ్రామము చుట్టిచుట్టి హే
యపు నరపాళి కాశువుల
టంచరగానికి నాఋపద్దెముల్
దెప తెప చెప్పు నాకుకవి
దేబెలకెల్లను జెంపపెట్టిదుర్
నృపతిసభావిహార సుక
వీంద్ర కృతీందిర సారసారెకుర్ ॥ ౭

చీకొట్టల్ గురియించు లోభులిడఁగాఁ,
జీకొన్న సాల్వాల్నగల్,
గోఁకల్ షోకులజోకుతోఁ ; బతకముల్
గోరాడ్విభూషాంకముల్
గోకొమ్మించు మహీశ్వరుల్ పిలిచి యీఁ
గూర్మిం సమార్జించు వ
స్త్రాకల్పంబు లనల్పముల్ పతక ము
ఖ్యంబుల్ సుకీర్త్యంకముల్ ॥ ౮

భిక్షించి తెచ్చికొనియెడు
లక్షణపుర్ రేకులాభరణములు సాల్వాల్ ।
కుక్షింభరతం దెలిపెడు
లక్షణములు కవిత కవ్వి లక్షణములొకో ; ౯

కవితాకుమారి! నీ నవివేకి వైతివే?
నుడివినంతన వచ్చి నోటఁదక్క?
బిరుదమా! నీవింత పేలవం బయితివే?
పిలచినంతన వచ్చి పేరి నెక్కఁ,
సౌందర్యమా! నీవు బీరంబు వీడితే?
యడిగినంత వచ్చి యడుగుఁదొక్క
నాలువా! నీవేమి చాకింటి మడఁతివే?
తలఁచినంతన వచ్చి తలనునిక్కఁ!
గొట్టిపాడిచిన ముక్క లేనట్టి వాగ
తెల్ల భాషా మహాదేవి నేడిపింపఁ
గవులమని లేచి యురుదెంచు కాలమందుఁ!
గోవిదులు కవులౌట సిగ్గులకుఁ జేటు॥ ౭

"అభినవ వ్యాసాంక మందవచ్చునుగాక
బహుపురాణాఖ్యాన పటిమ యేడ?
వ్యాఖ్యాతృ చక్రవర్త్యాఖ్య గల్గును గాక
శబ్దభావజ్ఞాన శక్తి యేడ?
కవిసార్వభౌమ విఖ్యాతి యబ్బునుగాక
డిండిమభట్టు నోడించు టేడ?
గండపెండారంబు గాల వెల్గునుగాక
నవ్యప్రబంధ సంధాన మేడ

"పట్టి డబుడక్కి వేసాల వశ్యమగునె?
పాండితియుఁ" గవితయు నెట్టివాని కేని,
రెండునుం గల్గి నృప, బుధా ఖండలులకు
వేడ్కఁ బుట్టించు కవుల కే, బిరుదులొప్ప ॥ ౮

"కవిసార్వభౌముఁడన్ ఖ్యాతి నాఁటికి నేఁటి
కగు నొకనికె రెండవతని కగునె?
శిష్టశాసన సద్యశంబు నాఁటికి నేఁటి
కగు నొకనికె రెండవతని కగునె?
కవితాపితామహ ఖ్యాతి నాఁటికి నేఁటి
కగు నొకనికె రెండవతని కగునె?
సహజపాండిత్య ప్రశస్తి నాఁటికి నేఁటి
కగు నొకనికె రెండవతని కగునె?
" నేఁటి కవులేడ? యేడ యానాఁటి కవులు!
వాసుదేవాఖ్య యున్నంతఁ బౌండ్రకుండు
యదుకులుండౌనె? కవులార! యదరిపడక
'నక్కవాఁతల కత' మదిం దలఁపు డయ్య! ॥ ౯

"పరిణయసభల, గర్భాధాన తల్పంబు
కడ, నామకరణంబు నడుచుచోట,
రాజకీయోద్యోగి రాకపోకలు సాగు
పట్టున, నరసిక ప్రజలయొద్ద,

మేజువాణీ చెంత, రాజపీఠము పొంతఁ,
జట్టి నిర్మాణంపు సభ్యసరస,
సంగీత హరికథా సందర్భములయందుఁ,
గాటిలోఁ బీనుఁగు కాష్ఠము నెడ,
"నెల్లయిక్కల నీవయై యేస్తువేల ?
పద్దెములతోడ నీపని పాడుగాను !
కవితకుం బెద్ద లిడినట్టి గౌరవంబు
గంగపాల్సేసి తక్కటా ! కవికుమారా ! ౧౦

"గొప్ప యుద్యోగముల్ గోరిన సమయమం
దధికారి జనముల యండ కంపి,
కాసువీసముల కేఁకారిన యదనును
సిరి గల్గు లుబ్ధుల చెంత కంపి,
'సర్టిఫికేట్సు' గాంచఁగ నెంచి నప్పుడు
పలు దొడ్డవారల పజ్జ కంపి
యింటి బత్తెము గడియింపఁ బూనినతఱి
నరసిక పశువుల సరస కంపి
"కనఁబడిన యెల్లమనుజుల కడకు నంపి
సారమును జంపి కవిత బజారిఁ జేసి
రకట, యీనాఁటి కవు, లిఁక నామె పెక్కు
వ్యాధులకుఁ బాలువడి కుందు టబ్బురంబె ? ౧౧

‘చకచకఁ జెప్పఁదు’—మని యే
కాకిబికి యల్లికలో నాల్గు గూర్చిన సరియా ?
సుకవీంద్రునిచో మది, కవి
“తొకడా” పద్దెములె వానితోఁ బనియేమీ ? ॥ ౧౭

రాజించ, విలసిల్ల, రంజిల్ల, భాసిల్ల,
దీపించఁ, గ్రాలంగఁ, దేజరిల్ల,
నెలవు, నెమ్మని, గూర్మి, నింపుఁ బెంపెసలారఁ,
జెన్నలరారఁగ వన్నెమీఱ,
ముదమెదఁ బొదలంగ, మోదంబు గూడంగఁ,
బొరయంగ, వఱలంగ, సరగ, మించఁ,
చెలిమి, సమారత, ముచ్చటతనము, సఖ్యంబు,
సమురి, సిరులుగుల్క, నునువుగ, వెసఁ,
జెలువుగ, నలువుగఁ, జెలఁగఁగఁ, దలఁపఁగఁ,
బొందుగ, నెఱయంగఁ, బొలుపు, పేర్మి,
నరయఁ, దగ, రహిం, దనరఁగ, నల, కవంగ,
కోరి, మఱియు, నెంచఁ, జూడఁగ, నొప్పు, నొనర,
లలిని, మానుగ, వెల్లువఁగ, నలరఁ బరఁగ,
నవకవుల కాఁతగట్ట లీ నాఁటికృతుల ॥ ౧౮

గొడ్డు ముక్కల శబ్దగాజియు,
బెండబంక సమాసముల్,
మొండి సంధులు, మిట్ట పల్లపు
మోటుదారుల శయ్యలున్.

గుండెఁ గాల్చెడు పాకముల్, చవిఁ
గూల్చునట్టి రసంబులున్
మెండు; కొండటి నేఁటి కైతల,
మెత్తు రే యవి పండితుల్ ?॥ ౧౮

ప్రాసముల్ యతులు వ్యర్థపదాళి పద్యంబు
లను జొజ హేతువు లను నొకండు,
చచ్చు పురాణముల్ సాలించి ఖండకా
వ్యముల రచింపుఁ డంచను నొకండు,
పాఁత లక్షణముల వంకఁ జూడక గ్రామ్య
మును నాదరింపుఁ డంచను నొకండు,
మునుపటి కృతుల నేడనా దొరలిన దోస
మును గని యదిలక్ష్య మనునొకండు,

ఇట్టి విపరీతభావంబు లెన్ని యేని
యుబుకుచున్నవి నవ పండితోత్తములకు
మనములం, దిఁక నెట్లు వాఙ్మయము బ్రదుకు ?
దెలుఁగువారల యశ మెట్లు తేజరిల్లు ? ॥ ౧౯

వృత్తియా ? కడుపునింపికొను దేవిరిగొట్టు
కవులనోళ్లను బడి నవయువృత్తి,
రీతియా ? భావాతిరిక్తార్థ విజ్ఞాన
భరితమౌ శుష్క కావ్యములరీతి,

గుణమా? విలక్షణోల్బణ పండితంమన్య
దుర్గ్రాహ్యవాద బంధురగుణంబు,
లసదలంకారంబులా? యపార్థాది సాం
కర్యశోభలె, యలంకారవిధులు
అలవడియెఁ గావ్యరమకు నేఁడబ్బురముగఁ
బూర్వదార్ఢ్యము నశియించెఁ, బోయె బలము,
బక్క-చిక్కిన, దిఁక, మీరు ప్రాజ్ఞులార!
తెండు తెండు, చికిత్స సేయుండు, వేగ ॥ ౧౬

("త్రిలింగ"—రజతోత్సవ సంచిక : 1940)

కృతజ్ఞత

చిత్తూరు మండల — శాస్త్రియోపాధ్యాయ పండిత పరిషత్ సంఘ పంచమ వార్షికోత్సవము—21-12-52 ఆదివారము నాఁడు తిరుపతి పురమున జరుపఁబడినది. సాయంత్రము 2 గంటలకు ఉన్నత పాఠశాలా భవనమున — శ్రీ యం. మొగ్రంరెడ్డి, బి.ఏ., బి.ఇడి.—గారి అగ్రాసనాధిపత్యముక్రింద శ్రీ వేంకటేశ్వరోన్నత పాఠశాలాభవనమున సభ సమావేశమయినది. చిత్తూరు మండల పండిత ప్రముఖులును, మదరాసు, కడప—మున్నగు ప్రాంతములలోని విద్వద్వరులును, శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య కళాశాలాంధ్రాధ్యాపకులు పెక్కండ్రును, న్యాయవాదులు, ఉన్నతోద్యోగులు మున్నగు పౌరవరేణ్యులనేకులును సభ నలంకరించిరి. ఆ సభాముఖమున "విద్వత్కవి భూషణ" బిరుదముతోడను, మన్ననలతోడను సత్కరించిన సందర్భమును బురస్కరించికొని కృతజ్ఞతా సూచకముగా నీక్రింది పద్యములు రచించితిని.

దేవా వేంకటశైలరాట్సదన, నీదివ్యప్రభావోన్నతుల్
భావింపన్ గమలాసనాభవదిశాపాలాదులే చాల రిం
తే, వర్ణింపఁగ నింక నాతరమె ? త్వన్నిర్వ్యాజ కారుణ్య దృ
క్ప్రావీణ్యంబున నింతవాఁడనయితిన్, స్వప్రజ్ఞఁ గాదింతకున్॥

నీనెలకొన్న క్షేత్రమున నీదగు సన్నిధిఁ బండితుల్ కవుల్
జ్ఞానధనుల్ హితాగ్రణులు సత్కరుణం బరిషత్ప్రగూర్చి, స
న్మానము పేర నాపయి ఋణంబిటు మోపిరి, దీనిఁ దీర్పగా
నేనె ? యిఁకెన్ని పుట్టువులకైనను నాబరుఁవె పూనుమా॥

తానధికుఁడంచు నెవఁడను ?, 'తాఁడిఁదన్ను
వానిఁ దలఁదన్నువాఁడు లోకానఁగలుగ

నన్నుమించు బుధులెక్కురున్నచోట
సత్కృతులుగాంచు టే సదృష్టంబగాదె॥

'గురుపదోపదా' పద్య రత్నహారము

క. గురునకు గిసవత్కవితా, వరునకు 'నైషధ చరిత్ర' వరసుకృతి సుక్త,
వరునకు వేదాంబుధి హిమ, కరునకుఁ గరుణాకరునకుఁ గై మోడ్పులివే !,

క. వేదం బభి వర్ణించుటె; వేదాన్వయ జనితుఁగూర్చి వివరించుట లీ,
సాదృశ్యమొుదు తెలుఁగుటు, కాదుసుఁడీ ! స్వానుభవము గాననికతనన్,

క. నాగురుఁడవని వచింపఁగ, నే గర్వించెదను గాని నీశిష్యుఁడనం,
నాగరోక్తిగఁ బలుకఁగ, నోగింపను జాతకమ్ము యోగ్యతలేమిన్,

తే. సత్యముగ నీవు పుంరూప శారదాల, లామవే; సందియము లేదు; లాతులెల్లు,
వాకొనిన నేమి? నీమృదు వాక్సుధమ్ము, జడమతిని నేని జంఘాలశాస్త్రి సేయు.,

సీ. 'కౌశిక' నామ విఖ్యాత విమర్శక వ్యాసమ్ము లెవని ధీవైభవమ్ము,
'కుందమాలా' ద్యనే కోద్గ్రంథ నిర్మాణ మెవ్వాని కవితకు హేతుభూత
'మామ్నాయ నిలయ' గ్రంధాగార నిర్మితి కెవ్వాని సరిహిత మేడుగడయు
తెలుఁగుతోటాన నల్లులఁటుల నెవ్వాని పలుకుఁబోకడ పెద్దపంట పండు
నటియు, 'గోమూయి' పేరు తెగురుని శిష్టమార్గదర్శకతఁ యశోమహితు
లయిరి.

అట్టి మద్గురు వమని నేనభినుతింతు నెంతొ వేదము వేంకటకృష్ణ శర్మ.

సీ. చదువు చెప్పుటెగాక సన్మానమ్ముల నేర్పి జీవితమ్మును మార్పుచేసె నెవఁడు.
కవితయందే గాక కడు రాజకీయ వైతన్యమ్ము గల్పించి తనరె నెవఁడు
ఐహికమ్ములెగాక యాముష్మికమ్మును మూలమ్ము బోధింపఁ జాలె
నెవఁడు
శిష్యుఁడే యనిగాక చెలికానివలెఁ జూచి బహువిధమ్ముల సాయపడె
నెవండు

పసితనమ్మున సాహసవాదములను శాంతముగఁ జెప్పి సవరింపఁ జాలెనెవఁడు
వానినుతియింతు వేదాన్వవాయవారిధీందు మద్గురు వేంకట కృష్ణశర్మ.

'రాయలసీమ'యే రతనాల గడ్డని పూనిపల్కఁగ హేతువైనవాఁడు
'రాయలసీమ'యే ప్రాముఖ్య కవుల కాస్థానమంచని పల్కఁదగినవాఁడు
'రాయలసీమ'యే మాయమర్మమ్ములు లేనిదంచని చూపనైనవాఁడు.
'రాయలసీమ'యే గ్రాంథిక భాషకు కాలవాలమ్మనఁ జాలువాఁడు
మఱియు 'రాయలసీమ'యే మాటలందుఁ గాక చేఁతలఁ జూపునాఁ గ్రాలువాఁడు
సకల సద్గుణ సంపత్ప్రశస్తినాఁడు కృష్ణశర్మయె మువ్మాఱికిని నిజమ్ము!

సీ. సాహితీ విద్యార్థిసమితి కెవ్వనియిల్లు పతిలేని విశ్వవిద్యాలయమ్ము
రాజకీయమ్ము నేర్పంగ నెవ్వనియిల్లు ప్రథిత శాసన సభా ప్రాంగణమ్ము
తీఱని సందియాల్ దీర్ప నెవ్వనియిల్లు కొండాడఁ దగినట్టి గురుకులమ్ము
పటుతరాస్తిక్య భావమున కెవ్వనియిల్లు భూయస్త్వమైన దేవాయతనము
తెలుఁగుఁదనమునఁ బసమించు వెలుఁగుఁగాంచి పంటపొలమట్టులుండు నెవ్వాని యిల్లు
కొలుతు నాయింటివాని మద్గురువరేణ్యు నెపుడు వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ.

సీ. నిశిత విమర్శనా నిపుణతఁ జాటించి మంచి 'హైకోర్టు' వేయించినావు
శతక వాఙ్మయములో నతిశయమ్ములు చూపి 'పంజాబు మెయిల్'లను పఱచినావు
నేలైన కావేరి 'వాటరు ఫాల్సు' మాదిరి వాగ్విమర్శనల్ జరపినావు
కవితలో బహుముఖ కావ్యముల్ రచియించి 'లైటుహౌసు'ను దలదాఁటినావు
ప్రబలనిష్ణాతసద్భావశబలతను మేటి 'మెట్టారు డా'నుయి మెలఁగినావు
నీమతమ్ము విశాలాంధ్రభూమి సుమ్ము వినుతియిదిగాదు మువ్మాఱికిని నిజమ్ము||

ఆ|| ఒకటి రెండుగావె యోయబ్బ! నీవెన్ని పరమహితులు కృతులు వ్రాసినావు
నీదుకలముగీటు నిద్రాణజగతికి సుత్తివ్రేటు పైన కత్తిపోటు ||

క. కార్వేటి నగరరాణ్ణృప పర్వేందు సభాంగణమునఁ బండితపదవీ
పూర్వయశోనుండితులగు సర్వజ్ఞుల మిమ్ము వినుతి సలుపంగలనే ||

క. గురునినుతించుట ధర్మము గురునినుతించినను బొగడికోలనిగుఁ సభాం
తరమెంచు ద్వంద్వవిజయమె గురుమూర్తి! యార్యసూక్తిఁ గోని
యాడుటగుణ్.

(వైద్యవిద్వాన్) పండిత—నారు నాగనార్య.

పండితాభివందన నవరత్నములు

శ్రీరమణీ మనోహరునిఁ జిన్మయు, వేంకటనాథు భక్తిపెం
పారి మనంబునన్నిలిపి ప్రార్థనసేయుచునుండు బుద్ధివి
స్తారునిఁ బండితోత్తముని సత్కవి వేంకట కృష్ణశర్మ వి
స్తారి యశోవిలాసు నుతి సల్పెద వందన పూర్వకంబుగన్ ||

అల్ల కార్వేటి నగరంబునందు నాఁడు క్ష్మాతలేశుల సంస్థాన సభలలోన
బహుపురాణ విమర్శనా ఘణితి మిగుల వ్యాప్తిఁగాంచెను వేదము వాకకీర్తి ||

అట్టి వేదము వంశమునందుఁ బుట్టె రామయార్యుండు కీర్తి విభ్రాజితుండు
రామదివ్య కథా విధా సామ్రుతాప్తిఁ బ్రజలసంతోషపఱచు పౌరాణికుండు||
ఆంధ్ర వాల్మీకి స్వయముగా నాలకించి. 'రామచంద్రుండె తన చరిత్రను
బుధులకు
జెప్పుచున్నాఁ'—డనుచు మెచ్చి చెప్పెనంట! రామయ సుధీంద్రుఁడెట్టి
పౌరాణికుండో? ||

అట్టి పౌరాణిక కుమారుఁ డగుచు నల్వ గర్భభవునాల్గుమోముల యట్టు, లందుఁ
గీర్తి ఘనుఁడైన వేంకట కృష్ణశర్మ పెద్దకొమరుండు కవులను దిద్దుచుండు.
జననము వేదవంశమున, సఖ్యము పండితులైనవారితో,
ననయము సంస్కృతాంధ్రముల నచ్చపుఁగ్రైత, విశుద్ధనిత్యజీ

వనము, సుబోధకత్వము, శుభస్ఫూర్తిమైన తలంపు, ధర్మదీ
పనమగు శీలసంపదయు భాసిలె, నీయెడ సత్కవీశ్వరా ||

హితులని బంధుజాలమని యెయ్యెడ విందులఁ గూర్చుచుండు నే
మతిప్రియమారు నీకు, రసికాగ్రణివంచును పండితుల్ కవుల్
శ్రుతులకు నింపుగా వినఁగఁ, జొక్కపు నీదు కవిత్వతత్త్వ మెం
చితముగ విందుచుందువు, విశిష్టమతీ కవిలోకశేఖరా ||

'కుందమాల' తెలుంగుసేఁతకు మెచ్చి నోరారంగఁ బొగడె వేటూరిశాస్త్రి,
'ఆంధ్రభామిని' గుణ మత్యద్భుతంబని వచియించె శ్రీపానస్తు స్వామి,
'ఊరుభంగము' తెల్గు నొప్పిదమునుగూర్చి పలికిరి తేఁటగా బుధులు నాఁడు,
'తేనె సోనల'—లోని తీపి నాస్వాదించెఁ గొల్లఁగా సుల్లముపల్లి శర్మ,
ఎన్ని రచనలో ?- మెచ్చినదెందరెందరో బుధాగ్రణులు - లెక్కింప నలవియగునె ?
సతత సారస్వతార్చన సలుపు నీదు మహితగుణశక్తి లోకసన్మాన్యమయ్య ! ||

కలముఁ గదల్చి, సత్యసువికస్వరభావసుగంధధారలం
జిలికి జగద్రహస్యములఁ జెప్పిలు 'తేనె సోన' పల్కులం
బలికిన పండితోత్తమ ! యశోనికళానుధవా ! నమోస్తు ! మీ
సలలిత కావ్యకల్పనము సంస్తుతి చేయఁగఁ జాలువాఁడ నే ? ||

(విద్వాన్) కనుమలూరు శివరామయ్య.

గురుస్తుతి

సర్వసాహిత్యమను వనపుష్పములను సేకరించి, రసంబులపాక మెఱిఁగి
తెలుఁగు ప్రజలకుఁ బంచిన దిట్టవీవు తరమె నిన్ను నుతింప ? మధురవరేణ్య ||
విశ్వభారతి సాహిత్య వీథులందు మిమ్ముఁ గొనియాడి తనచేతి మీఁదు గాఁగ
నాటలాడించుచున్నదయ్యా ! యదృష్ట మన్నమీయదె కృష్ణశర్మ ! నమస్సు ||

సకల విద్యానవద్యోద్యత్సాధుశీలుం డార్యజనతావిధేయుండు నమ్రలయశుండు
నానాభిధేయుం డమితతేజోనిధానుం డయిన వేంకయభట్టు నాల్గవసుతుండు॥

ప్రభుకార్య తత్పరత్వమున నిస్పృహుండై మన్ననలందిన మహితుం డెవండు
సకలపురాణార్థచయ బోధనములచే సభల మెప్పించిన జాణ యెవండు
అర్ధము కోర్కైన నరుదెంచు నతిథుల బూజించి మించిన పుణ్యుం డెవండు
నాస్తియనక పదమింతి నాల్గు రాసిక దానంబుం జేసిన ధన్యుం డెవండు
అట్టి మాన్యుండు సర్వవిద్యాధికుండు, పేరుగలవాండు నెఱవాత విజ్ఞతముండు
న్యాయపథవర్తి యనుకీర్తి నందెనెవండు అతండైదవకొడుకు రామయ్యతండ్రి॥

కలిమి లేములు నిత్యములుగావనుచుం జాట సుఖదుఃఖముల సమచూచె నెవండు.
కడు శత్రుండైనను గష్టంబటన్న చోం గనికరంబునం గాంచి కాచె నెవండు
కొమిడి యుండైన లేశంబు సత్యమ్ముం దప్పక నడచిన ధన్యుం డెవండు.
ఐశ్వర్యమునం దూంగి యాడు వేళలనేనిం బరమాత్మపై భక్తిం బాయం డెవండు
అతండాపంబుగా హితుండ మలగుణుండు రామయాఖ్యుండు దశరథరాముసాటి
అతండు పెండ్లాడె సుగుణగణావలంబ సుబ్బనరసాంబ సన్నుతశుభకదంబ॥

ఏతన్వి యావన మిందిరా సుందరిమై చెలువప్పుపూంత పూచుచుండు
ఏనాతి పతిభక్తికెప్పుడనసూయాది మునిపత్నులెల్లను మోయుచుండు
ఏరామ యతిథి సత్కారంబు నన్నపూర్ణాదేవి యశముం దిరస్కరించు,
ఏకాంత హృదయంబు మాకాంతు పదభక్తి వినయంబులీదక హత్తియుండు
అట్టి గుణధన్య సుబ్బనరసాంబ ప్రీతి రామయాఖ్యునిం జేపట్టె రాముసతిని
బోలు సాధ్వీమతల్లి యా పుణ్యచరిత కొడుకులన్ వేదసముల నల్గురను గాంచె॥

వారిలో జ్యేష్ఠుండు వరిష్ఠభావనముతుండు వేదవంశపయోరాశి విమలవిధుండు
కౌశికసగోత్రవరుండు సత్కార్యనిరతుండు అతండు వేంకటకృష్ణశర్మాఖ్య
బుధుండు॥

వేదశాస్త్రార్థవిదుండయి వెలయు రాఘవార్యుండు, ద్వితీయుండు నరసయాఖ్య
ఘనుండు
మూండవాండతండు; నాల్గవపుత్రుండేను చంద్రశేఖరుండను సామజన హితుండ॥

అందు నా పెదయన్న కామాక్షిసాధ్వీపతిని విద్యల గ్రహియించుమతి భజించు
శిష్యులందే నొకండనై చెలంగు కతన నామవిద్దెలు మిచుల ధన్యతను గాంచె॥

తేనె సోనలు

గుణదోషముల విమర్శనఁ జేయుపట్ల నిర్దాక్షిణ్యముగఁ బల్కు ప్రౌఢిమంటు,
సకలకళావిదులకుఁ జవులుగల్పించి చదువనుత్సాహము గను సకవిత,
నవకవులానంద మవిరళంబుగఁ బొంద నుతుల నిడు నిర్వ్యాజశక్తి,
పాండిత్యమత్తుఁడై పరగువాఁడు నేఁడు వాదంబున జయించు ప్రతిభ వెంప,
నీకుఁ దగును నోర నిజముగా నీకుఁ దగును సకలకళారాధనాసక్తి
చారుతరమూర్తి పండితచక్రవర్తి ప్రథిత నామ కృష్ణశాస్త్రి కవిమూర్తి ||

నవరసాలంకృతులఁ గృతుల్ వ్రాయనిగాని పూర్వకవుల నుతించు
పాడిమిఁ గని
నవ్య భావాలఁ దేలి యాధునిక కవుల మెచ్చుకొనునట్టి మంచితనము నాకు ||

కుకవుల గుండెగాలము సుకవుల కమృతంపు సోనలగు నీ కవితల్
అకలంక నీకు చెల్లెం బ్రకటిత ప్రతిభావశక్తి సంకేతమూర్తి ||

పెద్దసరఫు మొండివాదనఁ దిరుగుపాటు సంగతి విమర్శలకు సింగి గుండా
కాకవుల వ్రాఁతలకును మొండికెత్తు కాడు గుర్తింపఁ జేతి కలముపోటు ||

ఇందిరాదేవి కాపురం బుప్పుటేడని గృహము నచంచలంబగు వృత్తినుండు
నెవ్వనికి ననవద్య వాణీ చరించుచుండు నట్టి నుతికిఁ బ్రణమిల్లుదు నతులభక్తి ||

నేఁడు కేశ్వరు పాదారవింద భక్తిఁ దాల్చి జగము పూజ్యుఁడను విద్యానిధుండు
సద్గుణాఢ్యుండు శిష్య వాత్సల్యుఁడు ధన్యుఁ డతని నమ్మదిని ప్రణుతింతు
నతులభక్తి

క్రొత్త మధుమాస సమయంబుఁ గోయిల సంతసంపు జోకులులిడి చేయుచుంటుఁ గవికోటి
రయిల
నెపుడు కోల్కాని కనుచుండు నెవనికవిత నతనిమన్ననలను స్మరింతు నతులభక్తి ||

తెనుఁగుతల్లిని సంస్కృతజననిఁ గొల్చి యుభయ భాషలఁ బ్రావీణ్య మొందిలలిత
మధుర కావ్యంబు లల్లిన సుధీమణిని నెవ్వఁ డతనినమ్మదిని ప్రణుతింతు
నతులభక్తి ||

సంశయము లెప్పు డడిగిన జాగులేక విసువుగనకింత, విద్యార్థివితతి కొప్పు
తోడ బోధించు సుగుణుతుల్యుఁ డెవ్వఁ డతని మద్గురుఁ బ్రణుతింతు నతులభక్తి॥

ఎవనిమది నవ్యనవనీతమే యనందగు నెవనిపలుకులు నవసుధావృష్టిఁ గురియు
నెవని చేతలు విద్యార్థిహితకరములు నతని మద్గురుఁ బ్రణుతింతు నతులభక్తి॥

బాల్యమది కాదు, లౌకిక పదవి గాదు నాణెమది లేదు కార్వేటినగరి నపుడె
నిలిపెఁ జిరకీర్తి నామ్నాయనిలయ మెవ్వఁ డతని మద్గురుఁ బ్రణుతింతు నతుల
భక్తి॥

ఛాత్రవాత్సల్య! మతిసుగానాత్యతుల్య! ప్రవిమలగుణాగ్రగణ్య!
సత్కవివరేణ్య
కోవిదాంబుజమిత్ర! సద్గుణపవిత్ర! అందికొను మిదె సాష్టాంగ వందనములు॥

భావనాబలయుతుని పుంభావభారతిని, కవిత్వవిలోల ప్రాప్తపదు, గురుని
భావనచరిత్రు దేశసేవాప్రధాను నెంతు వేదము వేంకట కృష్ణశర్మ॥

(విద్వాన్) వేదము చంద్రశేఖరయ్య.

తేనె సోనలు

కొన్ని పత్రికల — అభిప్రాయములు

శ్రీ శర్మగారు భావోద్వేగి. వృత్తములలోను, గేయములలోను కూడ ఈ భావోద్వేగము ప్రస్ఫుటమగుచుండును. కవి రాయలసీమవాడు. అందుచే ఆ సీమను దలంచికొనినప్పుడు పొంగిపోయి రచించిన పద్యములు సానలుదీరిన జాతిరత్నములు. — నిర్దుష్టమైన భాష — అనర్ఘమైన భావాలో రుచులూరించు కవిత వీరిది. కవిత్వము, భాషయు సహృదయానందకరమై యున్నది.

—కృష్ణా పత్రిక (14-2-1953)

ఈ కవి కుంజరుడు "రాయలసీమ రాళ్లసీమ" అను పాతమాటను గెంటిబుచ్చి "రతనాలసీమ" అను నూతనపుమాటను దేటపఱచినవారు. వీరి కవితాసుమకోశము తేనెసోనల రూపములో ప్రవహించుచున్నది. — "ప్రతి పద్యరసోదయము" అన్నను వాడికి వీరి "తేనె సోనలు" సాటిలేని రాచబాట. కవి — "కోమలిప్రజ్ఞః ప్రాజ్ఞః సంభావ్యమానః" || — అనాంద దమునిసింపజేయుదురు. ఈ లక్షణము లే సుహాకవియందుంటే చక్రవర్తి గారియున్నవో యొక్క పాకీ మహాకోశమాధుర్యంబును చవిచూచి నామెందుగఁగలరు. వీరి సహృతోముఖ పాండిత్యమునకు "తేనె సోనలు" — చక్కని కోశము. వేంకట కృష్ణశర్మ గారు సాహిత్యలోకసామ్రాజ్యమున కవులనుటను నారాయణచరితే తాత్పర్యములు

—కిన్నెర (ఫిబ్రవరి 1953)

శ్రీ వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ గారు సుప్రసిద్ధ పండితులు. కవివతంసులు. మహాగ్రంథకర్తలు. సంస్కృతాంధ్రములందు వైదుష్యము చేగాక, చక్కగా రచనలు సాగించు నేర్పు నైపుణ్యము అలవఱచుకొనిన దిట్టలు. ఆంగ్లములోగూడ వీరికి మంచి ప్రవేశము కలదు. వీరు ఆంధ్రానువాదము నొనర్చుటలో సమర్థులని యిదివఱకే వెలుగించియున్నారు. ఈ తేనె సోనల ప్రకటనమున సత్కవులలో ఎన్నదగినవారని ప్రతిష్ఠ గడించుకొన్నారు.

—త్రిలింగ (2-3-1953)

"తేనెసోనలు" — అన్న గ్రంథనామం సార్థకంగావుంది. ఈ ఖండ కావ్య సంపుటంలో జాతీయ భావస్ఫూర్తి కాలంగా ఉన్న గేయ, పద్యరచనలు చాలావున్నయ్.

—ఆంధ్ర పత్రిక (22-3-1953)

PRINTED AT
SAYANAS PRINTERS
MOUNT ROAD
MADRAS-2

